

Slovenska društva u Hrvatskoj između dva svjetska rata (1918. – 1941.)

BARBARA RIMAN

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Republika Slovenija

Rad prikazuje osnivanje i djelovanje slovenskih društava na prostoru Hrvatske između dva svjetska rata. Dosadašnjim istraživanjima ustanovljeno je djelovanje 15 slovenskih društava, od čega ih je najviše osnovano u Zagrebu (12). Osim u Zagrebu, slovenska su društva evidentirana i u drugim hrvatskim mjestima: Karlovcu, Osijeku, Slavanskom Brodu i Sušaku (Rijeka). Društva djeluju u dva smjera: prosvjetno i kulturno. Prema načinu djelovanja, vidljivo je da su slična drugim slovenskim društvima koja su slovenski imigranti osnivali po europskim državama, ali imaju i neke karakteristike znakovite upravo za prostor "unutrašnje dijaspore", odnosno Hrvatsku. Osim samog djelovanja tih društava i socijalne strukture, koja je vidljiva iz popisa članova, svakako je potrebno naglasiti da imaju još jednu važnu ulogu, a to je da su bitan izvor u istraživanjima i sustavnom prikupljanju podataka o nekoj manjinskoj skupini, u ovom slučaju slovenskoj manjini u Hrvatskoj.

Ključne riječi: Hrvatska između dva svjetska rata, slovenska društva, Zagreb, Slavanski Brod, Sušak, Osijek, Karlovac, Slovenci u Hrvatskoj.

Uvod

Kada dolazi u novu državu, migrant se, u pravilu, susreće s kulturom i načinom života drugačijima od onih na koje je navikao. U takvoj okolini doseljena osoba obično nastoji uspostaviti veze sa svojim sunarodnjacima koji već imaju određena iskustva života u novoj sredini. Na temelju uspostavljanja takvih dragovoljnih veza dolazi do udruživanja radi ostvarivanja zajedničkih interesa. Iseljeničke udruge imale su različite oblike, svrhe i sadržaje te su bile prilagođene vremenu i društvenom trenutku u kojem su postojale. Ovisno o povijesnim okolnostima i geografskim prostorima na kojima su nastajala, udruženja i društva u svojem su djelovanju bila usmjerena prema njegovanju kulturnih, prosvjetnih, umjetničkih, nacionalnih ili nekih drugih vrijednosti. Gotovo da ne postoje područja ljudskoga života koja nisu bila ishodište potrebe i želje za udruživanjem.

Potreba za udruživanjem i osnivanjem društava postoji i kod iseljenika koji u domovini nisu pokazivali zanimanje za djelatnosti koje društva pružaju. U novoj

domovini potporna i kulturna društva sunarodnjaka doživljavaju kao mjesto na kojem bi dobili određenu sigurnost i utjehu jer su izbivali iz svojega rodnog mjesta, odnosno okruženja na koje su navikli i u kojem su osjećali društvenu sigurnost.

Potreba za udruživanjem i organizacijom ne može se dovesti u vezu s razlozima iseljavanja, što se može zaključiti promatrajući iseljenike koji su iz današnjih slovenskih krajeva odlazili iz različitih razloga u različite krajeve.¹ Važno je reći da su njih, kao i migrante iz drugih država, u društva u prvom redu povezivali identifikacijski čimbenici, a to su kultura i jezik.²

Kada govorimo o slovenskim društvima koja su djelovala na prostoru Hrvatske između dva svjetska rata, moramo misliti i na slovenska društva koja su nastajala i djelovala u europskim državama u istom razdoblju.³

¹ Za migraciju stanovništva značajna je industrijska revolucija, koja je krajem XVIII. stoljeća utjecala na intenzitet gibanja radne snage. U gospodarski razvijenim državama bilo je premalo radnika, pa je radna snaga dolazila iz manje razvijenih država. To je u prvom redu dovelo do depopulacije seoskoga prostora, što se još naziva i "bijegom u grad" (urbanizacija) i nova industrijska središta (Marjan DRNOVŠEK, "Evropa in slovenski iseljenci", u: Marie Pislar Fernandez, *Slovinci v železni Loreni (1919–1939) skozi družinske pripovedi*, Ljubljana, 2004., 16.). Iseljavanje stanovništva zabilježeno je u svim dijelovima današnje Republike Slovenije, a kao konačne destinacije birane su udaljene europske države i države na drugim kontinentima. Kao doseljenici, živjeli su u skladu s normama kulture u koju su došli, ali su i utjecali na nju. Na doseljavanje slovenskoga stanovništva u Hrvatsku gleda se kao na "unutrašnju dijasporu" i to su znanstvenici okarakterizirali kao napuštanje "uže domovine", odnosno traženje posla i kruha u neslovenskim pokrajinama zajedničke države u vremenu između dva svjetska rata i nakon Drugoga svjetskog rata (Marjan DRNOVŠEK, *Slovenski izseljenci in Zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije*, Ljubljana, 2012., 89.). U Hrvatsku su se Slovenci počeli doseljavati prije nekoliko stotina godina, i to u manjem broju. Dolazili u veća mjesta, pogotovo u Zagreb i Rijeku (Vera KRŽIŠNIK-BUKIĆ, "O Slovincih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivlastva 1921–1991", *Razprave in gradivo /dalje: RIG/*, 1992., br. 26-27, 183.). Najčešće su dolazili radi posla i boljega životnog standarda. Mnogi su doseljenici bili politički migranti, i to uglavnom s prostora Julijske krajine između dva svjetska rata. Osim toga, zabilježeni su dolasci radi osnivanja obitelji, radi školovanja itd. (Vera KRŽIŠNIK-BUKIĆ, "Okvirni pregled poteka, vzrokov in pomena izseljevanja Slovencev na Hrvaško", *RIG*, 1994./1995., br. 29-30, 92.).

² Svakako je potrebno spomenuti da su to dva najsnažnija identifikacijska čimbenika koja su utjecala na zblizavanje emigranata u stranim zemljama. No tu su osim njih bili i različiti drugi segmenti kulture koju su nosili sa sobom koji su utjecali na organizacije i udruživanje. Svakako je važnija bila regionalna opredijeljenost pojedinaca (npr. Prekmurci), koji su se onda razlikovali i po jeziku, ali i po vjeroispovijesti.

³ Organiziranost slovenskih iseljenika u državama Europe bila je drugačija od onih koji su otišli u Ameriku. Želja za djelovanjem i njihovi interesi bili su isti, ali su različiti ekonomski statusi utjecali na kvalitetu sadržaja. Iseljenici u SAD-u i zemljama Južne Amerike često su, zbog bolje financijske situacije, uspjeli izgraditi cijele zgrade koje su tada imale funkciju slovenskih domova. Osim toga, imali su i mogućnosti raznolikijeg djelovanja te izdavanja časopisa. Slovenci koji su se odselili u europske države okupljali su se u vlastitim prostorima, različitim slovenskim restoranima i gostionicama, u najamljenim dvoranama i crkvama koje su organizirale mise na slovenskom jeziku (Marjan DRNOVŠEK, "Izeljensko in drugo časopisje med Slovenci v zahodni Evropi do leta 1940", *Dve domovini /dalje: DD/*, 2/1992., br. 2-3, 265.). Društva u Europi često su imala financijske probleme i teškoće zbog nedostatka prostora. Upravo je zbog toga njihovo djelovanje u usporedbi s djelovanjem slovenskih društava u SAD-u i Južnoj Americi bilo teže. To je značajno

Da bi se lakše očuvala narodna svijest i da bi se društvima dalo što veće značenje, imenovalo ih se imenima slovenskih velikana ili simbola karakterističnih za slovenske krajeve.⁴ Potrebno je spomenuti neka od njih jer se susreću kao imena slovenskih društava o kojima će ovdje biti govora: France Prešeren, Simon Gregorčič, Lipa, Triglav⁵ i sl.⁶

Neka od društava, bez obzira na to što su bila potporna ili kulturna, upućivala su na različita politička uvjerenja i mišljenja. U zapadnoeuropskim su se državama ona dijelila na katolička, "jugoslovenska" i socijalistička (komunistička), koja su pak djelovala tajno, u takozvanim radničkim društvima i sindikalnim organizacijama.⁷ Sličnu situaciju nalazimo i u Hrvatskoj za prve Jugoslavije, ali kako je djelovanje slovenskih društava specifično za svaku europsku državu, tako postoje određene posebnosti i za ona u Hrvatskoj.

Motivi organiziranja i djelovanja tih društava donekle se razlikuju. Osnivala su se društva koja su često imala dvojaka usmjerenja. Jedno je bilo sakupljanje potpore za pomoć bolesnim i ozlijeđenim članovima, kao i potpora njihovim obiteljima. To je usmjerenje bilo karakteristično za društva koja su djelovala od sredine XIX. stoljeća pa do kraja Drugoga svjetskog rata. Između dva svjetska rata motivi organiziranja slovenskih iseljenika prije svega su bili egzistencijalne prirode.⁸ Kada se ovdje spominje ta financijska, potporna pomoć, mora se nagla-

utjecalo na aktivnosti članstva i vrijeme djelovanja pojedinog društva. Normalno je da su društva koja su imala osnovne uvjete za djelovanje (vlastiti prostori, financijska potpora) djelovala dulje i aktivnije te je i broj članova bio veći.

⁴ Avguštin BUDJA, "Slovenes in Sweden", *DD*, 6/1996., br. 7, 230.

⁵ Triglav i slovenske planine imaju veoma važnu ulogu u kulturnoj povijesti Slovenaca. Danas je političko i društveno usmjerenje slovenske svakodnevice isprepletено upravo simbolom Triglava i slovenskih planina. Motivi planina prisutni su na aktualnim državnim simbolima, na prehrambenim proizvodima, razglednicama, ali i prvim slovenskim cjelovečernjim filmovima (Boštjan ŠAVER, *Nazaj v planinski raj. Alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*, Ljubljana, 2005., 222.). Zbog toga i nije čudno što su i slovenska društva često nosila ime "Triglav".

⁶ Neka od ovdje spomenutih imena nose slovenska društva koja i danas djeluju u Hrvatskoj, a neka od njih svoje korijene vuku upravo iz razdoblja o kojem je ovdje riječ i temelje se na djelovanju tih društava. Danas u Hrvatskoj djeluje 16 slovenskih društava: "Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom" u Zagrebu, "Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom Bazovica" u Rijeci, "Slovensko kulturno društvo Triglav" u Splitu, "Društvo Slovenaca Dr. France Prešeren" u Šibeniku, "Slovensko kulturno društvo Lipa" u Dubrovniku, "Slovensko kulturno društvo Lipa" u Zadru, "Slovensko kulturno društvo Istra" u Puli, "Slovensko kulturno umetniško društvo Snežnik" u Lovranu, "Društvo Slovenaca Labin" u Labinu, "Kulturno društvo Slovenski dom Karlovac" u Karlovcu, "Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz" u Osijeku, "Slovensko kulturno društvo Oljka" u Poreču, "Slovensko kulturno društvo Lipa" u Buzetu, "Slovensko društvo Nagelj" u Varaždinu, "Slovensko kulturno društvo Gorski kotar" u Čabru i "Slovensko kulturno društvo Ajda" u Umagu. Ta su društva uglavnom osnovana nakon 1991. godine.

⁷ Marjan DRNOVŠEK, "Slovenska izseljenska društva v zahodnoevropskih državah med obema svetovnimaj vojnamaj", *DD*, 6/1996., br. 7, 33.

⁸ *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Slovenije: 1848–1992*, ur. Jasna Fischer, Ljubljana, 2005., 568.

siti da ona često nije bila velika, nego na razini financijskih mogućnosti rudara⁹ i drugih nekvalificiranih radnika.¹⁰

Osim toga u društvima je često postojalo i kulturno usmjerenje. Ono je uočljivije, jasnije i uvijek javno, te se stoga stječe dojam da su neka društva imala isključivo takvo usmjerenje, no nije bilo tako. To je kulturno usmjerenje djelovanja postupno, a pogotovo nakon Drugoga svjetskog rata, prevladalo u svim slovenskim društvima po Europi. Ono je primarno i kod društava koja još uvijek djeluju. Nastalo je iz želje da se očuva tradicija mjesta odakle pojedinci dolaze, kao i želje da se oživi dio domovine.¹¹

Iseljenici su djelovali u kulturno-prosvjetnim društvima, pjevačkim zborovima, instrumentalnim skupinama, šahovskim klubovima i sl. Mnoga su društva imala knjižnice i čitaonice ili ih se barem pokušavalo organizirati jer su inicijatori društava često bili svjesni važnosti pisane riječi u očuvanju nacionalnoga identiteta. Upravo su se preko društava iseljenici povezivali s domovinom, priređivali su izlete, odlazili u hodočasnička mjesta, nabavljali slovenski tisak itd. Kulturna razina djelovanja društva često se nije uspjela dignuti iznad čitaoničke razine.¹²

Kulturno djelovanje društva bilo je prilagođeno željama njegovih članova. Postojalo je veliko zanimanje za slovensku pjesmu i glazbu. Popularnost kulturnoga programa često se povezivala s društvenim događanjima (zabave i sl.) i to je uglavnom proizlazilo iz potrebe članova da se opuste i razvesele nakon rada. Organizacija društva, djelovanje i aktivnosti koje su se provodile često su ovisili o revnim doseljenicima koji su imali potrebu za nekim oblikom kulture, ali prije svega o rijetkim intelektualcima koji su bili uključeni u djelovanje društva.

Upravo su intelektualci, najčešće svećenici, učitelji i učiteljice, bili najvažnije osobe u novim sredinama. Oni su utjecali na očuvanje kulture i jezika te djelovali kao inicijatori osnivanja društava za Slovence s istim idejama i željama. Struktura članstva slovenskih društava, u onima u kojima postoji popis članova, bila je odraz socijalne i obrazovne strukture slovenskoga iseljeničtva.¹³

⁹ M. DRNOVŠEK, "Slovenska izseljenska društva v zahodnoevropskih državah", 33.

¹⁰ Usmjerenost potpori u prvom su redu imale crkvene organizacije, a poslije ulogu brige – što zbog starosti, što zbog različitih životnih nedaća – preuzimaju cehovi, konfesionalna društva i gradovi. Takva humanitarna društva počinju se osnivati po cijeloj Europi od sredine, a u Hrvatskoj uglavnom krajem XIX. stoljeća. Dobrotvorna društva dijelila su se prema vrsti aktivnosti, što je bilo vidljivo već iz njihova naziva (Lucija BENYOVSKY, "Dobrotvorna gospojinska (ženska) društva u Hrvatskoj od osnivanja do Prvog svjetskog rata", *Časopis za suvremenu povijest* [dalje: *ČSP*], 30/1998., br. 1, 73.). No vidljivo je i da su druga društva imala potrebu pomoći svojim sunarodnjacima i sumišljenicima. Kada se gleda iz perspektive slovenskih emigranata, onda je svakako važnu ulogu u toj pomoći, prije svega ženama, imalo društvo "Marijina družba". Društva su djelovala po cijeloj Europi i skrblila su za dobrobit Slovenki koje su odlazile od kuće, ne kao uzdržavani članovi nego kao radnice.

¹¹ M. DRNOVŠEK, "Izseljensko in drugo časopisje", 265.

¹² *Slovenska novejša zgodovina*, 568.-569., 1274.-1276.

¹³ M. DRNOVŠEK, "Slovenska izseljenska društva v zahodnoevropskih državah", 33.

Tiskala su se i malobrojna glasila, koja su imala veoma važnu ulogu u očuvanju nacionalnoga identiteta, a i učvršćivala su međusobnu povezanost iseljenika. Važne su bile tiskovine koje su dolazile iz domovine, kao i glasila – slovenska, ali i jugoslavenska – koja su izlazila u državama gdje su društva djelovala.

Glasila koja su izlazila u inozemstvu bila su neredovita i imala su kratak vijek trajanja.¹⁴ Manjinska su glasila mogla početi izlaziti tek kada je bila dostignuta zadovoljavajuća kulturna i ekonomska razina manjinske zajednice. Nije naime bilo dovoljno imati samo jednu osobu koja bi bila sposobna pisati i uređivati novine, nego je na to utjecao i niz drugih faktora.¹⁵ Časopisi su bili ogledalo zajednice i trebali su služiti interesu čitatelja, na što je opet utjecao stupanj obrazovanja čitatelja kao i dostupnost glasila.¹⁶

Osim što su društva nastajala kao potreba iseljenika, upućuju i na neke druge činjenice. Društva i njihovo djelovanje nastaju kada se na određenom geografskom prostoru stabilizira određeni broj doseljenika te kada oni osjete potrebu za međusobnim organiziranjem. Upravo su zato slovenska društva koja su postojala po svijetu i Europi važan izvor u istraživanjima i sustavnom prikupljanju podataka o toj manjinskoj skupini.¹⁷ Njihovo organiziranje, djelovanje i uključenost, i samog društva i njegovih članova, u svakodnevni život okoline u kojoj djeluju te u sveukupnu kulturu države u kojoj žive – u ovom slučaju Hrvatske između dva svjetska rata – ima posebno mjesto među pokazateljima postojanja nekog manjinskog etnikuma u većinskom etničkom društvu.

Promišljanjem o djelovanju slovenskih društava u Hrvatskoj između dva svjetska rata otvaraju se mnoga pitanja na koja je potrebno potražiti odgovor. Dosadašnja su istraživanja pokazala da su u Hrvatskoj između dva svjetska rata postojala slovenska društva i da su bila relativno brojna. Zabilježeno je djelovanje barem 16 društava od 1918. do 1939. godine. Postavlja se pitanje koliko je koje od njih djelovalo, što je utjecalo na njihovo osnivanje i postojanje te eventualni prestanak rada. Valjalo bi vidjeti

¹⁴ U povijesti slovenskih društava postojalo je mnogo glasila i časopisa koji su izlazili, ali kako to nije tematika ovoga članka, govorit će se samo o nekima. Potrebno je svakako spomenuti novine iz 1891., kada su bile tiskane prve slovenske novine izvan današnjega prostora Republike Slovenije, i to pod nazivom *Amerikanski Slovenec* (Janez STANONIK, "The prehistory of Slovene journalism in the United States", *DD*, 2/1992., br. 2-3, 125.). U Bethlehemu (SAD) osnovano je društvo "Prvo South Betlehensko Slovensko Betežno Pomagajoče Društvo", koje je u sudjelovanju s "Američkim slovenskim demokratskim društvom" izdavalo različite časopise, čije je vrijeme izlaska bilo relativno kratko: *Slobodna rieč*, *Zvona glas*, *Zvezda vogrski Slovencev*, *Vogrski Slovenec*, *Straža*. Najvažnijim časopisima slovenske predratne emigracije u Argentini smatraju se *Slovenski tednik*, *Novi list* i *Slovenski list* (Aleš BRECELJ, "Slovenski etnični tisk u Argentini do druge svetovne vojne", *DD*, 2/1992., br. 2-3, 167.-183.). Časopise su tiskala i slovenska društva na prostoru nekadašnje Jugoslavije, pa možemo spomenuti da su u Beogradu izlazili *Naša radost*, *Preporod*, *Slovenski glas*, *Naše ognjišče*, *Beograjski Slovenec*, *Slovenski odmevi*, *Bilten* i *Iseljenički svet*, a u Sarajevu *Zora* (M. DRNOVŠEK, "Izseljensko in drugo časopisje", 273.).

¹⁵ J. STANONIK, *n. dj.*, 125.

¹⁶ Rudolph M. SUSEL, "Poslanstvo in vloga časopisa Ameriška domovina v zgodovini ameriških Slovencev, 1919–1991", *Slovenski koledar*, 39/1992., br. 39, 238.

¹⁷ Vera KRŽIŠNIK-BUKIĆ, "O narodnostem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20. stoletju", u: *Slovinci v Hrvaški*, ur. Vera Kržišnik-Bukić, Ljubljana, 1995., 133.-134.

njihovu funkciju, slojevitost njihova djelovanja, kao i uključenost u šire društvene okvire. Jesu li društva bila važna u javnom životu mjesta u kojima su djelovala? Jesu li bila ideološki opredijeljena? Kakva je bila struktura članstva te kakvo je bilo njihovo uključivanje u druga javna i kulturna događanja u mjestima gdje su društva djelovala?

Djelovanje nekih slovenskih društava aktivnih u prvoj Jugoslaviji već je prikazano u nekim stručnim znanstvenim radovima. Novija su istraživanja upozorila na postojanje slovenskih društava o kojima se dosada nije pisalo.¹⁸ Stoga je potrebno dati sustavan i kronološki prikaz djelovanja slovenskih društava u Hrvatskoj između dva svjetska rata te ih usporediti sa slovenskim društvima koja su djelovala u ostalim europskim državama. Tako će ona biti valorizirana i uključena u europski kontekst djelovanja kulturno-prosvjetnih društava.¹⁹

O slovenskim je društvima pisala Vera Kržišnik-Bukić. Potrebno je izdvojiti članak "O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev"²⁰, u kojem je, među ostalim, prikazala i djelovanje svih slovenskih društava u Hrvatskoj, ali je naglasak stavljen na ona u Zagrebu i Karlovcu. Zagrebačka društva Slovenaca dosad su se najviše spominjala u znanstvenoj i široj javnosti, pa su privukla pozornost i zanimanje studenata.²¹ Tako je podroban prikaz dao Franc Strašek u članku "Slovenci na Hrvaškem – samoorganiziranost nekdanj in danes".²² O Slovenskom domu u Zagrebu napisana je i knjiga *Slovenski dom v Zagrebu: 1929. – 1999.*²³ U radu će biti prikazano djelovanje tih društava, ali će naglasak biti stavljen na ona koja se do sada nisu toliko spominjala, a to su uglavnom društva koja su djelovala izvan Zagreba.

Organiziranje i samoorganiziranje pripadnika slovenske nacionalne manjine potrebno je promatrati s različitih gledišta. Osim kronološkoga slijeda potrebno je ustanoviti i njihovu djelatnost. Čini se najprimjerenije toj problematici pristupiti proučavanjem svakog slovenskog društva koje je djelovalo u Hrvatskoj između dva svjetska rata, od njegova osnivanja do prestanka djelovanja, i to uključivanjem svih dostupnih podataka.²⁴

¹⁸ Istraživanje je provedeno u sklopu projekta "Slovenska društva na Hrvaškem v preteklosti in sedanjosti", koji je financirao Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, a provodio se na Inštitutu za narodnostna vprašanja u Ljubljani 2011. godine.

¹⁹ Postoje različiti radovi koji se bave problematikom i djelovanjem kulturno-prosvjetnih društava. Ovdje možemo spomenuti neke od njih: Dragan POTOČNIK, "Kulturna in prosvetna društva v Mariboru med dvema svetovnjima vojnama", *Zgodovinski časopis* (dalje: ZČ), 54/2000., br. 4, 611.-632.; Tihana LUETIĆ, "Hrvatsko akademsko potporno društvo", *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 29/2011., br. 29, 311.-332.; Tomislav ANIĆ, "Utemeljenje Dobrovoljnog društva za spasavanje", ČSP, 38/2006., br. 2, 569.-582.

²⁰ V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, "O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju", 145.

²¹ Ovdje možemo spomenuti rad Saše ZALOŽNIK, *Delovanje in organiziranost Slovencev v Zagrebski urbani regiji*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani, 2009.

²² Franc STRAŠEK, "Slovenci na Hrvaškem – samoorganiziranost nekdanj in danes", u: *Slovenci na Hrvaškem. Zbornik referatov s posveta "Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem"*, ur. Katalin Munda Hirnök i Mojca Ravnik, Ljubljana, 2006., 97.-104.

²³ Silvin JERMAN, Ilinka TODOROVSKI, *Slovenski dom v Zagrebu: 1929.–1999.*, Zagreb, 1999.

²⁴ V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, "O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju", 145.

Nije međutim moguće uvijek dobiti sve podatke koji bi prikazivali kronološki slijed cjelovitog djelovanja pojedinog društva jer često nije moguće pronaći arhivsku građu i različite dokumente koji bi potkrijepili sliku o djelovanju društva. Osim toga, društva nisu posvećivala posebnu pozornost razinama organiziranosti. Tako se npr. u pravilima društava nalaze sadržaji koji bi prema današnjemu organizacijskom ustroju bili iskazani u programu rada (višegodišnjem ili godišnjem).²⁵ Uglavnom je to teškoća na koju se najčešće nailazi prilikom proučavanja starijih društava.

Veoma rijetko postoji očuvana građa iz koje bi bilo moguće sagledati cjelokupnu aktivnost društva te njegovu interakciju s okolinom u kojoj djeluje.²⁶ Upravo to otežava rekonstrukciju djelovanja društva i prikaz njegova članstva.²⁷ Zbog toga je potrebno pronaći podatke u drugim izvorima, uglavnom sekundarnima. Važan su izvor tadašnji dnevni i tjedni tisak.

Osim postojeće literature o društvima koja su ovdje predstavljena traženi su podaci u Arhivu Republike Slovenije²⁸ i Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.²⁹ Prema sakupljenim podacima iz primarnih povijesnih izvora te postojeće literature, koja se navodi u ovom radu, sakupljeni su podaci iz sekundarnih izvora. To su prije svega podaci iz slovenskih i hrvatskih tiskovina koje su izlazile u vrijeme djelovanja određenog društva u nekom od ovdje spomenutih hrvatskih gradova: časopisa *Domovina* za prostor cijele Hrvatske, *Dolenjski list* za Karlovac i *Slovenec* uglavnom za društva u Zagrebu. Za hrvatske novine pregledana je građa za prostor Karlovca u prostorima Gradske knjižnice "Ivan Goran Kovačić": *Hrvatska Sloboda*, *Karlovački glasnik* i *Karlovačke novine*; u Osijeku, na Odjelu hemeroteke Muzeja Slavonije, pregledane su novine *Hrvatska sloboda* i *Hrvatski list*; u Slavanskom Brodu, u knjižnici Hrvatskoga instituta za povijest, Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, pregledane su novine *Posavska štampa*, *Brodsko tribuna* i *Jugoslavenska sloga*; u Rijeci, u Sveučilišnoj knjižnici, *Novi list* i *Primorske novine*. Svakako je ovdje potrebno spomenuti da su pregledane novine i časopisi koji su bili vezani za geografski prostor na kojem je društvo djelovalo.

Prikupljanje podataka bilo je usmjereno prema ovim temama: a) vrijeme i mjesto (lokacija) osnivanja društva, inicijatori osnivanja društva, brojnost društva, b) pravila društva, opće usmjerenje društva, upravljački ustroj društva, c) istaknuti članovi društva, d) veze sa srodnim društvima i okolinom u kojoj djeluju, e) posebnosti i dostignuća društva, f) prestanak rada društva.

²⁵ Onodobnim pravilima po funkciji i hijerarhiji među dokumentima odgovara suvremeni statut koji u dobro organiziranim društvima slijede dugoročni program pa godišnji program, financijski plan i drugo.

²⁶ *Pravila društava: 1845–1945*, ur. Slavica Pleše, Zagreb, 2000., 15.

²⁷ U radu je, gdje je bilo moguće i gdje se znalo, ispisano cijelo ime i prezime člana društva, odnosno dani su oni podaci do kojih se došlo. Za neke od spomenutih pojedinaca podaci su nađeni u hrvatskim i slovenskim biografskim leksikonima te su dodani u bilješku.

²⁸ U Arhivu Republike Slovenije pregledani su fondovi AS 1507 Akademsko društvo Triglav 1910.–1941. i AS 524 Jugoslovansko katoličko akademsko društvo Danica 1894.–1934.

²⁹ U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu pregledan je fond Građanske stranke i društva, 1353.

Za većinu društava nije moguće prikupiti sve, pa čak ni većinu tih podataka, no potraga za njima može donijeti odgovore na neka druga pitanja. To na kraju izvještaj čini kompleksnijim i, bez obzira na količinu pojedinih podataka, vjerodostojnijim i korisnijim za cjelovitije sagledavanje teme, kao i za moguću motivaciju u daljnjim traganjima za podacima koji nedostaju te potkrepljuju vrijednost parcijalnih nalaza.

Slovenska društva na prostoru Hrvatske u vrijeme prve Jugoslavije

Razdoblje između dva svjetska rata na prostoru ondašnje Hrvatske ocijenjeno je kao “zlatno” doba osnivanja i djelovanja slovenskih društava,³⁰ iako su ona postojala i prije Prvoga svjetskog rata.³¹ Zabilježeno je djelovanje slovenskih društava u Karlovcu, Osijeku, Slavonskom Brodu, Sušaku (Rijeci) i Zagrebu.³²

Karlovac

Između dva svjetska rata u Karlovcu je djelovalo “Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom Triglav”. Osnovano je 1930. i djelovalo do 1940., kada je aktivnost članova prekinuo Drugi svjetski rat.³³ Prva sjednica koju je sazvao “Pripravljajući odbor” održana je u gradskoj gostionici “Banija”, čiji je vlasnik bila slovenska obitelj Podvinec.³⁴ Na skupštini su bili Anton Avsec, Franc Blejec, Drago Cigoj, otac i sin Držolja, Edvard Kompare, Alojz Lauš, Milan Pipan, Alego Polde, Rudolf Svetel te

³⁰ V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, “O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju”, 145.

³¹ Djelovanje slovenskih društava prije Prvoga svjetskog rata svakako je zanimljiva i važna tema. Ovdje je potrebno spomenuti društva koja su djelovala u tom vremenu: “Slovensko kulturno-prosvetno društvo” (Karlovac, 1905.), “Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Voloski-Opatiji” (Opatija, 1911.), “Čitaonica” (Pula, 1886.), “Slovensko društvo v Pulju” (Pula, 1904.), “Slovenska narodna čitalnica” (Pula, 1908.), “Skup Slovenaca” (Pula, 1911.), “Slovensko pevsko, zabavno in podporno društvo v Pulju” (Pula, 1913.), “Slovensko društvo na Reki” (Rijeka, 1909.), “Slovensko društvo Reka” (Rijeka, 1912.), “Slovenski klub Ščipalnik” (Rijeka, 1913.), “Slovensko društvo Lipa” (Zagreb, 1908.).

³² U Sarajevu je prvo društvo Slovenaca osnovano već 1897. pod imenom “Slovensko omizje” (Dragutin MURKO, “Ob stoletnici ustanovitve Slovenskega omizja”, *Traditiones*, 26/1997., br. 1, 313.). Još prije Prvoga svjetskog rata preraslo je u društvo pod imenom “Slovenski klub” (Vera KRŽIŠNIK-BUKIĆ, *Slovinci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja*, Ljubljana, 2007., 21.). Godine 1934. osnovano je i “Delavsko kulturno društvo”, koje je djelovalo do početka 1941., kada je zabranjeno. Društvo je izdalo i nekoliko brojeva časopisa *Zora*, a na toj tradiciji danas u Sarajevu izlazi list *Zora Cankarjeva*. Godine 1937. u Beogradu je zabilježeno djelovanje više slovenskih društava: “Cankar”, “Edinost”, “Prosvetno društvo” i “Triglav” (Vera KRŽIŠNIK-BUKIĆ, “Slovinci v Beogradu”, u: *Slovenski etnološki leksikon*, Ljubljana, 2007., 546.).

³³ Silvin Jerman kaže da je društvo izgubilo dva predsjednika. Janko Krefel bio je žrtva Jasenovca, a Anton Avsec je ubijen (ne kaže kako). Nadalje, zabilježio je da je posljednju pjesmu kvintet koji je djelovao u sklopu društva otpjevao upravo nad otvorenim grobom predsjednika Antona Avseca te kaže da je to bio simboličan svršetak karlovačkoga slovenskog društva “Triglav” (Silvin JERMAN, *Slovinci Karlovcu, Karlovac Slovincima 1579–2009*, Karlovac, 2012., 74.).

³⁴ V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, “O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju”, 166.

Jože i Martin Zupan sa sestrom Malči Zupan.³⁵ Prema potpisima na odobrenim pravilima, članovi društva bili su i Benko i Zdravko Butković, Blaž Criščan, Nikola Gluhak, Martin Hrženjak, Josip Kočevar, Željko Košuta, Franc Pahor, Ivo i Just Povodnik, Flavijan Rizman, Andrej Slova, Maks Smolnikar, Emil Volk i Juruj Vuk. Za prvoga predsjednika izabran je Alojz Lauš, a tajnik je bio Drago Cigoj.³⁶ Pravila društva odobrena su 18. lipnja 1932., napisana su na slovenskom jeziku, a cilj društva bio je brinuti se za izobrazbu svojih članova, krijeviti nacionalnu svijest i pripadnost državi, širiti prosvjetu te podupirati jednake ciljeve drugih organizacija.

Društvo nije imalo svoje prostorije, nego ih je dobilo poslije. U samom su se početku susretali u karlovačkim gostionicama. S vremenom im je uspelo organizirati čitaonicu i knjižnicu sa slovenskim časopisima, revijama i knjigama.³⁷ Prostorije koje su uspeli dobiti bile su tijesne, no ipak su se u njima okupljali šahisti i glazbenici. Članovi pjevačkoga zbora i dalje su na probe odlazili u gostionicu "Pri Urhu", gdje im je vlasnik davao na korištenje stražnju sobu, a posudio im je i pijanino. Najprije je s djelovanjem započeo muški kvintet, potom oktet, a na kraju je formiran i mješoviti pjevački zbor. Djelovao je i instrumentalni kvintet Šramel, gdje su svirali Andrej Belez, Jože i Martin Zupan.³⁸ Zabilježeno je i da je u sklopu društva djelovala i dramska sekcija.³⁹

Smatra se da je prvi javni nastup "Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom Triglav" imalo već ujesen 1930., kada su se članovi društva predstavili Karlovčanima. Osim tog nastupa zabilježeno je da su članovi društva nastupali u Metliki, Črnomlju i Novom Mestu.⁴⁰ Podatke o tome nismo pronašli ni u slovenskim ni u hrvatskim novinama.

Iduća zabilježena aktivnost je iz 1933., kada su članovi društva organizirali izlet u Črnomelj na skupštinu emigrantskih društava koju je organiziralo društvo "KRN Črnomelj-Metlika".⁴¹ Kao voditelj izleta zabilježen je Ferletić (Frletič) te se iz toga

³⁵ Tone KRISTAN, "Spomini na Slovensko prosvetno društvo Triglav", u: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno-prosvetnega društva "Slovenski dom Triglav"*, ur. Tone Kristan, Karlovac, 1960., 6.

³⁶ Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA), Gradanske stranke i društva (dalje: GSD) 1353., 3418., "Prosvetno društvo Triglav", 1932., 4.

³⁷ S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 21.

³⁸ Ne zna se tko su bila još dva člana tog kvinteta (T. KRISTAN, "Spomini na Slovensko prosvetno društvo", 7.).

³⁹ I. Z., "Triglav kot trdnjava slovenstva", *Dolenjski list* (Novo Mesto), 21. I. 1971., 8.

⁴⁰ T. KRISTAN, "Spomini na Slovensko prosvetno društvo", 7.

⁴¹ Društvo "KRN Črnomelj-Metlika" bilo je član "Zveze Jugoslovanskih emigranata iz Julijske krajine". Inicijativa za susret članova različitih drugih emigrantskih društava zaživjela je 14. svibnja 1933. na cjelodnevnom tečaju koji je organizirala "Zveza". Na tom je događaju sudjelovalo nešto manje od 30 društava koja su djelovala na cijelom prostoru Kraljevine Jugoslavije. Javila se ideja da se slični susreti organiziraju i u Kranju i Mariboru, ali se to nije ostvarilo (Andrej VOVKO, "Delovanje 'Zveze jugoslovanskih emigranata iz Julijske krajine' v letih 1933-1940", *ZČ*, 33/1979., br. 1, 68.-70.).

može zaključiti da je i on bio jedan od članova društva.⁴² Važno je napomenuti da su u obavijestima o izletu na njega pozivali i druge emigrante koji su živjeli u Karlovcu.⁴³

Nova pravila društva donesena su 1936. godine (potvrđena su 4. svibnja). Iz njih je vidljivo da je društvo promijenilo ime u “Slovensko prosvetno društvo Triglav”. U pravilima je gotovo sve ostalo isto, ali je dodana tvrdnja da je društvo “nepolitično”.⁴⁴ Iz potpisa na pravilima vidi se da su u rad jednako bili uključeni i neki drugi članovi, a ne samo oni prije spomenuti. Nažalost, postoje samo njihovi potpisi, a ne i njihov popis. Mnogi su potpisi nečitki, pa se ovdje mogu spomenuti samo neki od njih: Jaklić, Kocijančič, Stepišnik, Lončarić, Huberger, Lazić, Hauptman, Jakičić, Richer i Simčić.⁴⁵

Prema sjećanjima članova, društvo je i dalje bilo aktivno, ali za to nema potvrde. Tako se kaže da je zbor u sezoni 1937./38. nastupio s ostalim pjevačkim zborovima i vojnom glazbom u Zorinu domu. Osim nastupa, društvo je sudjelovalo i u pripremama i organizaciji⁴⁶ gostovanja dječjega pjevačkog zbora “Trboveljski slavčki” iz Trbovlja.⁴⁷ Društvo je prestalo djelovati u vrijeme Drugoga svjetskog rata, a obnovljeno je 1951. godine.

Osijek

Prvi podaci o službenom udruživanju slovenskih doseljenika u Osijeku potječu iz 1938. godine. Nije poznato je li postojalo kakvo društvo prije toga. Pravila “Slovenskog prosvetnog in potpornog društva u Osijeku” bila su predana vlastima na uvid 15. kolovoza 1938., a odobrena su u rujnu iste godine.⁴⁸ Napisana su na

⁴² “Slovensko prosvjetno društvo Triglav”, *Karlovački glasnik* (Kalovac, dalje: KG), 28. VII. 1932., 4.; “Izlet u Črnomelj”, *Hrvatska sloboda* (Karlovac), 4. VIII. 1933., 3.

⁴³ U Karlovac su se doseljavali i ljudi iz Julijske krajine. Radilo se o emigrantima, stoga nije čudna činjenica da je 1934. u Karlovcu djelovalo Emigrantsko društvo “Istra-Trst-Gorica”. Kao obrazloženje osnivanja toga društva bilo je rečeno da “zadevo s pregnanimi primorskim Slovinci pa je bilo potrebno (...) politizirati...” (Marjan FRLETIČ, “Vse več Slovencev v domovino”, u: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnega društva “Slovenski dom Triglav”*, 20.-21.). Pitanje je koliko je društvo bilo aktivno. Prema podacima se vidi da je bila organizirana “Istarska večer” i zabilježeno je da je to prva predstava karlovačkih istarskih izbjeglica (“Emigrantsko društvo Istra-Trst-Gorica”, KG, 6. IV. 1934., 3.). Upravo taj poziv upućuje na to da su u društvu djelovali emigranti, prebjezi i izbjeglice, pa je upitno mišljenje dr. Vere Kržišnik-Bukić i ostalih koji tvrde da je to bilo slovensko društvo. Možda je predsjednik društva bio isti čovjek koji je obnašao dužnost predsjednika “Prosvetnega društva Triglav”, ali to ne znači da je to bilo isključivo slovensko društvo (“Redovita glavna skupština Emigrantskog društva Istra-Trst-Gorica u Karlovcu”, KG, 18. I. 1935., 3.). Slična je situacija bila i u Slavanskom Brodu, gdje je djelovalo društvo “Istra”, koje je svojim radom pokušavalo poboljšati situaciju doseljenika s prostora koji su nakon Prvog svjetskog rata ušli u sastav Kraljevine Italije.

⁴⁴ HDA, GSD 1353., 3418., “Prosvetno društvo Triglav”, 1936., 1.

⁴⁵ *Isto*, 12.

⁴⁶ “Koncerat dječjeg zbora iz Trbovlja u našem gradu”, KG, 2. III. 1934., 3.

⁴⁷ T. KRISTAN, “Spomini na Slovensko prosvetno društvo”, 7.

⁴⁸ HDA, GSD 1353., 2878., “Slovensko prosvetno in potporno društvo v Osijeku”, 1938., 3.

slovenskom jeziku, a za cilj se kaže da je “Društvo (...) nepolitično in ima namen skrbiti za vsestransko izobrazbo svojih članov, krepiti med njimi narodno zavest in ljubezen do domovine, ter razširjati prosveto in podpirati enake cilje drugih organizacij. Društvo dosega svoj namen s tem, da: (...) ima svoje prostore z knjižnico in čitalnico, (...) goji družabnost, prireja poučna predavanja, poučne tečaje in skupne izlete, (...) sistemsko goji vokalno in instrumentalno glasbo, (...) prireja koncerte, zabave in razna druge družabne prireditve, (...) navajati ih k treznosti”.⁴⁹ Pravila su potpisali Josip Rijavec, Franc Drogenik, Jože Sternad, Martin Zajšek, Jože Zaleznik, Karlo Kvas⁵⁰ i Josip Koprivšek. Jedini podatak u ondašnjim novinama bio je da se pozivaju Slovenci i Slovenke Osijeka da dođu na prvu osnivačku skupštinu.⁵¹ Nije moguće ocijeniti koliko je društvo djelovalo i koliko je bilo uspješno te je li ostvarilo želje zapisane u pravilima. No već to što je osnovano te obuhvatnost zacrtanog programa pokazuje da je slovenska zajednica u Osijeku bila brojna te da su njezini članovi imali različite interese u pogledu kulturno-zabavni sadržaji, što pak upućuje na obrazovnu i profesionalnu raznolikost članstva.

Slavonski Brod

Zabilježeno je da je slovensko društvo djelovalo i u Slavonskom Brodu. Osnivačkoj je skupštini prethodilo nekoliko oglasa u kojima je “Pripravljajući odbor” obavještavao Slovence da će organizirati sastanak i da će se pokušati osnovati slovensko društvo u Slavonskom Brodu.⁵² Osnivačka je skupina organizirana u gostionici “Terka” 2. ožujka 1930.⁵³ i tada je osnovano “Slovensko izobraževalno in pevsko društvo Prešeren”. Predsjednik Pripremnoga odbora bio je Franjo Bevc, a tajnik France Košir. Društvo je kao cilj navelo da će “(...) skrbeti za vsestransko izobrazbo svojih članov, krepiti med njimi narodno zavest in ljubezen do edinstvene države, razširjati prosveto med narodom ter podpirati enake cilje drugih organizacij”.⁵⁴ I cilj i načini njegova dostizanja jednaki su kao i u nekim drugim društvima onoga vremena. Može se naime uočiti da programi svih društava ima-

⁴⁹ *Isto*, 1.

⁵⁰ Da bi se dobio osjećaj o tome kako je izgledalo doseljavanje u Osijek, predstaviti ćemo životni put Karla Kvasa, jednoga od osnivača društva. Rođen je 22. listopada 1904. u Hebenstreitu pored Slovenskih Konjicah. U potrazi za boljim poslom otišao je 1928. u Vinkovce, gdje je neko vrijeme radio u Tvornici kože Cibalijsa. Ubrzo je otišao u Osijek, gdje je dobio bolje plaćen posao u Tvornici kože Bartolović. Umro je 1995. u Osijeku (iz razgovora s Branimirom Kvasom 5. studenoga 2012. godine). Razloge dolaska drugih ovdje spomenutih pojedinaca možemo samo nagađati. Činjenica je da je mnogo slovenskih intelektualaca i obrtnika živjelo i radilo u Osijeku (više u: Stjepan SRŠAN, *Biografije učitelja i profesora osječkih gimnazija i srednjih škola od 1855. do 1945. godine*, Osijek, 2009.).

⁵¹ “Društvene vijesti”, *Hrvatski list* (Osijek), 9. X. 1938., 16.

⁵² “Slovinci u Brodu”, *Posavska štampa* (Brod na Savi, dalje: PŠ), 22. II. 1930., 2.

⁵³ “Slovinci u Brodu”, PŠ, 1. III. 1930., 2.

⁵⁴ HDA, GSD 3313., br. 3216., “Pravila Slovenskega izobraževalnega in pevskega društva Prešeren u Brodu n./S.”, 1930., 1.

ju neke iste odluke te, prema svojim prilikama, svako društvo u pravila unosi svoje specifičnosti, pojedinosti primjerene svojim uvjetima.

Iz zapisnika se vidi da je društvo nastalo na inicijativu već postojećih slovenskih društava u Hrvatskoj te na prostoru Kraljevine Jugoslavije. Spomenuta su društva u Nišu, Banjoj Luci, Zagrebu i Beogradu. Društvo u Slavanskom Brodu svoja je pravila izradilo na temelju pravila zagrebačkoga slovenskog društva.⁵⁵ To upućuje na činjenicu da su članovi slovenskih društava bili međusobno povezani. Pravila društva odobrena su 15. svibnja 1930. godine.⁵⁶

Za predsjednika društva izabran je France Kavčič, za potpredsjednika Franjo Ermenc, tajnik je bio profesor Franjo Košir, blagajnik Stanko Sešek, a knjižničar narednik Pavle Majerle. Odbornici su bili Mirka Sila, Milan Rabič, Franjo Viduč i Franjo Kosovel. Kao zamjenici su izabrani Viktor Babuder, I. Drobnič, Fr. Žmuhar i I. Ermenc.⁵⁷ Članovi Nadzornoga odbora bili su Alojz Čop, Alojz Kolar i Franc Bizjak.

Iz zapisnika je još vidljivo da su bili nazočni i Stanko Varšek, Pavle Lokovšek, Ivan Primožič, Tine Hafner, Mirko Mušek, Franjc Rebelj, Edo Slomšek, Urban Babič, Matija Štefančič, Ivan Drogenik, Ivan Vizjak, Josip Vivoda, Fran Teržan i Martin Gola. Sve su to podaci dobiveni iz potpisa na kraju pravila. Neki od njih nisu čitki, pa ih ovdje nije moguće spomenuti.

Društvo je imalo svoje prostorije u Ulici Ante Starčevića, no već nekoliko mjeseci poslije preselili su se u prostorije u Ulici A. Šenoe, u kuću A. Berkovića, brods-koga veletrgovca⁵⁸ koji je, čini se, simpatizirao društvo te im je pomogao u radu i novčanim prilogom od 200 dinara.⁵⁹ To nije bila jedina promjena u djelovanju društva u tako kratkom razdoblju. Naime iz novinskih se članaka može iščitati da su uskoro uslijedili pozivi na skupštinu koja je od "... velike važnosti za napredak društva..."⁶⁰ Sastanak je sazvan za 6. srpnja 1930. u „Dalmatinskom podrumu“ i na njemu je izglasano novo predsjedništvo društva: predsjednik je bio Ermenc Ivo, potpredsjednici Bevc Franjo i Košir Franjo, tajnik Milan Rabič, zamjenik tajnika Franjo Kos, blagajnik Stanko Sešek, a knjižničar Franjo Kezamernik. Odbornici su bili Leo Župnek, Franjo Viduč i Josip Verzak, a članovi Nadzornoga odbora Lovro Varpot i Ludvik Japelj.⁶¹ Razloge tako iznenadne i brze promjene predsjedništva ne znamo, ali slični su događaji zabilježeni i u drugim slovenskim društvima u Hrvatskoj. Jedan od razloga za tu pojavu može biti i mogućnost da je prvotni zanos i elan članova predsjedništva splasnulo te da je postojala potreba da se oni zamijene.

⁵⁵ U zapisniku nije točno specificirano na temelju kojih pravila kojeg društva u Zagrebu.

⁵⁶ Gordana SLANČEK, "Slovensko izobraževalno in pevsko društvo", *Posavska Hrvatska*, br. 34 (883), 21. VIII. 2009., 27.

⁵⁷ "Slovensko prosvjetno i pjevačko društvo *Prešern* u Brodu", *PŠ*, 15. III. 1930., 3.

⁵⁸ "Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešern* v Brodu", *PŠ*, 21. VI. 1930., 2.

⁵⁹ "Iz Slovenskog pjevačkog društva u Brodu", *Brodsko tribuna* (Brod na Savi, dalje: *BT*), 21. VI. 1930., 5.

⁶⁰ "Iz slovenskog izobraževalnog in pevskeg društva", *BT*, 12. VII. 1930., 5.

⁶¹ "Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešeren* v Brodu n. S", *BT*, 5. VII. 1930., 5.

S druge strane, vidljivo je da su mnogi Slovenci došli u Slavonski Brod po službenoj dužnosti te postoji mogućnost da su dobili odluku o radu u nekom drugom mjestu. U to vrijeme naime nisu bili neuobičajeni premještaji državnih službenika.⁶²

U sklopu društva djelovale su knjižnica i čitaonica, a više je puta istaknuto da je društvo pretplaćeno na različite novine iz Ljubljane. Knjižnica je bila relativno mala, pa su često u novinama tražili donacije knjiga građana i drugih društava.⁶³

Osim toga u društvu je djelovao i pjevački zbor: ne zna se koliko je bio velik, ali čini se da je bio muški.⁶⁴ Pjevački je zbor pjevao na dan Svih svetih na groblju, gdje su otpjevali pjesmu J. Pavičića “Narodna nagrobница” i D. Jenka “Blagor mu”.⁶⁵

Zabilježeno je i da su u društvu organizirali događanja koja su bila otvorena za širu javnost.⁶⁶ Tako su u listopadu sudjelovali u organiziranju svečane mise za pokoj strijeljanih antifašista u Bazovici,⁶⁷ kamo su pozivali sve Slovence, članove i nečlanove društva.⁶⁸ Svoju prvu, a čini se i jedinu, javnu zabavu organizirali su uvečer 6. prosinca 1930. u gostionici “Tri gavrana”.

Zadnji podatak o održavanju sastanka i uopće zadnji podatak o djelovanju iz ožujka je 1931., kada su sve članove zvali na redovitu godišnju skupštinu.⁶⁹ Nakon

⁶² U prilog tomu govori sljedeći citat uzet iz slovenskih novina *Domovina*: “Srečno in veselo novo leto želijo vsem bralcem in bralkam podoficirji, služeči pri železniški komandi v Slavonskom Brodu: (...), Stanko Varšek (...), Pavle Lokovšek...” (“Novoletni pozdravi”, *Domovina* /Ljubljana, dalje: *Dom*/, 1. I. 1931., 6.), što nam odmah odaje i razlog njihova bivanja u Slavonskom Brodu. Osim njih svoje su čestitke poslali i Stanko Šibenik, Alojz Toni, Kazimir Mrmolja, Vlado Trampuš, Anton Hitejc, Danilo Florenin, Mirko Soje, Jože Flis, Alojz Repnik i Danilo Bezjak (*isto*). Slična je čestitka objavljena i za 1932., a uz stara imena iz 1931. mogu se pročitati i neka nova: Rudolf Beltram, Alojzij Zajc, Martin Juvan, Anton Rupnik, Rado Pišku in Stanislav Karpe (“Novoletni pozdravi”, *Dom*, 1. I. 1932., 6.).

⁶³ “Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešern* v Brodu”, *PŠ*, 21. VI. 1930., 2.; “Iz Slovenskog pjevačkog društva u Brodu”, *BT*, 21. VI. 1930., 5.

⁶⁴ “Zabava Prešerna”, *BT*, 29. XI. 1930., 7.

⁶⁵ “Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešern*”, *BT*, 1. XI. 1930., 7.

⁶⁶ Sličan je događaj organiziran u rujnu 1931., ali je oglas sličan onomu iz 1930. dalo društvo “Istra” (“Iz društva Istra”, *Jugoslavenska sloga* /Brod na Savi, dalje: *JS*/, 12. IX. 1931., 4.). Društvo je 1932. održalo komemoraciju za ubijenog antifašista Vladimira Gortana i njegove drugove (“Komemoracija za Gortana i drugove”, *JS*, 19. XI. 1932., 3.). Društvo je osnovano 1923. godine. Članovi su uglavnom bili emigranti, ali postoji mogućnost da su neki članovi slovenskoga društva u Slavonskom Brodu bili i članovi “Istre” (“Deset godina rada društva Istra u Brodu”, *JS*, 17. II. 1934., 4.). Prema dostupnom popisu članova to nije bilo moguće odrediti.

⁶⁷ U Bazovici (tal. Basovizza) 6. rujna 1930. ustrijeljena su 4 antifašista: Slovenci Ferdo Bidovec, Fran Marušič i Alojz Valenčič te Hrvat Zvonimir Miloš. Oni su bili članovi ilegalne primorske antifašističke organizacije TIGR (Trst-Istra-Gorica-Rijeka), odnosno njezina ogranka Borba. Postali su simbol za antifašističko djelovanje prije svega u hrvatskim i slovenskim krajevima koji su bili u Kraljevini Italiji. Nakon Drugoga svjetskog rata njima u čast izgrađen je spomenik (Milan PAHOR, *Bazovica*, Trst, 2007., 36.-37.).

⁶⁸ “Za pokoj duše palih žrtava”, *BT*, 13. IX. 1930., 1.

⁶⁹ “Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešeren* v Brodu n. Savi”, *BT*, 7. III. 1931., 4.; “Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešeren* v Brodu n. Savi”, *BT*, 14. III. 1931., 5.

toga o društvu prestaju izlaziti bilo kakve vijesti i nemamo podatak koliko je dugo djelovalo te je li bilo aktivno i nakon 1931. godine.

Sušak

Nakon dugih priprema Slovenci su na Sušaku⁷⁰ osnovali “Slovensko izobraževalno društvo Simon Gregorčič”. U *Almanahu grada Sušaka* zapisano je: “Godine 1927. osnivaju i vlastitu kulturno-prosvjetnu udrugu Slovensko izobraževalno društvo Simon Gregorčič, čija svrha bijaše podizanje kulture te očuvanje i širenje nacionalne svijesti. (...) Predsjednikom društva bio je Rudolf Vidič, a tajničku dužnost obavljali su Rudolf Prebelić i S. Lovrenčić.”⁷¹

Osnivačka je sjednica održana 27. studenoga 1927. godine. Pozdravnu je riječ imao predsjednik Pripravnoga odbora Josip Reš, koji je istaknuo da društvo nastavlja rad nekadašnjega slovenskog društva u Rijeci. Kako nismo našli potvrdu da je od 1913. do 1927. u Rijeci djelovalo neko drugo društvo, možemo tvrditi da je Reš govorio o “Slovenskom društvu Reka” ili “Slovenskom klubu Ščipalnik”.⁷² Kao potvrdu tomu treba iznijeti i činjenicu da su Reš i još nekolicina članova novog društva bili članovi društava koja su djelovala u Rijeci prije Prvoga svjetskog rata. Iz podataka je vidljivo da su se članovi slovenskih društava susretali u prostorijama hotela “Resch”, koji se i prijašnjih godina spominjao kao sastajalište članova slovenskih društava. Za predsjednika društva odabran je A. Lunaček st.⁷³, a odbornici su bili S. Čok, F. Jagodnik, R. Vidič, D. Pipenbacher, A. Lovrenčić, F. Pavlič, V. Depoli, F. Medija i R. Prebelić. U Nadzornom odboru bili su J. Reš i A. Bratož. Osim njih na sjednici su bili još i S. Aschenbrenner, F. Lunaček ml., A. Kokalj, J. Kržič, J. Prelovec, M. Klepić, I. Cigoj i F. Janovič.⁷⁴

⁷⁰ Sušak, danas istočni dio Rijeke, između dva je svjetska rata egzistirao kao samostalan grad. U pravnom je smislu od 1778. Sušak zajedno s Trsatom spadao pod Bakar, tada veliki hrvatski grad. Kada je 1874. bakarski municipij podijeljen, nastalo je više općina, a među njima i trsatska, koja je obuhvaćala današnje dijelove Rijeke: Sušak, Vežicu i Trsat. Poslije su općini priključene Kostrena i Draga. Između dva svjetska rata Sušak je postao važan lučki grad, a s vremenom je preuzeo primat na Mediteranu u izvozu drva (Igor ŽIC, *Kratka povijest grada Rijeke*, Rijeka, 2006., 143.-148.). Sušak i Rijeka spojeni su nakon Drugoga svjetskog rata, i to simbolički, tako što se ispred hotela “Kontinental” izgradio široki most preko Rječine. Otvorenju mosta u listopadu 1946. prisustvovao je i Tito, koji je tom prilikom izrekao: “Na ovom historijskom mjestu zbrisana je za vjekove granica koja je tu umjetno bila postavljena” (*Povijest Rijeke*, ur. Danilo Klen, Rijeka, 1988., 396.).

⁷¹ *Almanah grada Sušaka*, Sušak, 1931., 59.; *Almanah grada Sušaka*, Sušak, 1934., 26.; *Almanah grada Sušaka*, pretisak, Klub Sušačana, Rijeka, 2002., 53.

⁷² Više o slovenskim društvima u Rijeci prije Prvoga svjetskog rata u: Barbara RIMAN, “Slovensko društvo na Reki u Riečkom novom listu od 1909. do 1913. godine”, *Rijeka*, 12/2007., br. 1, 29.-53.

⁷³ Adolf Lunaček (1871. – 1945.) iz Loškega Potoka neko je vrijeme živio u Opatiji u *Villi Lunaček*, izgrađenoj 1904. za carskog i kraljevskog poštanskog službenika. Ondje je ujedno i radio (Boris ZAKOŠEK, *Opatijski album: dugo stoljeće jednog svjetskog lječilišta*, Rijeka, 2005., 299.). Između dva je svjetska rata bio upravitelj Poštanskog i telegrafskog ureda na Sušaku (danas Rijeka).

⁷⁴ HDA, GSD 1353., 4006., “Prepis zapisnika ustanovnega občnega zbora ‘Slovenskega izobraževalnega društva Simon Gregorčič’, 1927., 4.

O osnivanju slovenskoga društva pisalo se i u *Novom listu*, gdje je zabilježeno sljedeće: “Ovih su dana braća Slovenci osnovali u Sušaku svoje društvo sa imenom Simon Gregorčič. (...) Društvo ima i jedan drugi vrlo važan zadatak, a to je: informiranje onih sunarodnjaka koji bi htjeli da se nasele u Sušak ili gdje drugdje u Primorje.”⁷⁵ Ocjenjujemo da je to važan zapis koji govori o činjenici da dolazi do doseljavanja Slovenaca na Sušak, kao i da postoji potreba za njihovim informiranjem, čime se tom društvu daje potporna nota.

U 1928. društvo je ušlo s mnogo optimizma i ciljem da ispuni opsežan program. Na Novu godinu organizirali su prijateljski sastanak u prostorijama hotela “Resch”,⁷⁶ a sličan je događaj organiziran i u veljači iste godine.⁷⁷ Prema nekim izvorima, čini se da je društvo imalo oko 200 članova i bilo je treće po veličini na Trsatu.

Godine 1931. članovi su ponovno mijenjali pravila, a promijenili su i ime društva, koje je sada glasilo “Slovensko prosvetno in humanitarno društvo Simon Gregorčič na Sušaku”. U novim je pravilima određeno novo ime, ciljevi, sredstva, prava i dužnosti članova.⁷⁸ Vidljivo je i da se uprava društva od 1927. do 1931. djelomično promijenila. Predsjednik je bio R. Vidič, potpredsjednik A. Lavrenčič, tajnik R. Prebelić, a odbornici A. Kokalj, F. Medija, G. Brence, J. Vehovec i J. Božičević. Blagajnik je bio K. Dolenčić, a Nadzorni su odbor sačinjavali K. Jordan i V. Depoli.⁷⁹

O djelovanju društva sve do 1934. nema nikakvih podataka. Godine 1934. organizirali su komemoraciju za kralja Aleksandra.⁸⁰ Rijetki novinski članci upućuju na moguće probleme vezane za rad društva, na pomanjkanje zanimanja javnosti za njegovo djelovanje, ali i na činjenicu da su o događanjima i djelovanju informirali na drugačiji način. Izostanak novinskih napisa u središnjim dnevnim ili tjednim listovima koji su bili važni za određeni kraj nije rijetkost. To je vidljivo i u svim ostalim mjestima gdje su postojala slovenska društva.

U rujnu 1936. članovi društva pozvani su na “... blagodarenje prigodom proslave rođendana Njeg. Veličanstva Kralja Petra II koje će se održati u župnoj crkvi sv. Jurja na Trsatu...”⁸¹ Osim toga, pozivali su i na izlet na Drenovu.⁸² Ponovni pokušaj orga-

⁷⁵ “Slovensko izobraževalno društvo Simon Gregorčič u Sušaku”, *Novi list* (Sušak, dalje: *NL*), 14. XII. 1927., 4.

⁷⁶ “Slovensko izobraževalno društvo ‘Simon Gregorčič’ v Sušaku priredi v nedeljo, dne 1. januarja v hotelu Reš, Pečine ob 5. uri popoldan prijateljski sestanek. Za obilno udeležbo se priporoča – odbor” (“Slovensko izobraževalno društvo *Simon Gregorčič* u Sušaku”, *NL*, 31. XII. 1927., 6.).

⁷⁷ “Slovensko izobraževalno društvo *Simon Gregorčič* u Sušaku”, *NL*, 1. II. 1928., 4.

⁷⁸ HDA, GSD 1353., 4006., “Pravila Prosvetnega in humanitarnega društva Simon Gregorčič na Sušaku”, 1931., 4.

⁷⁹ *Isto*.

⁸⁰ “Prosvjetno i humanitarno društvo *Simon Gregorčič* u Sušaku”, *NL*, 22. X. 1934., 4.

⁸¹ “Prosvjetno i humanitarno društvo *Simon Gregorčič* u Sušaku”, *Primorske novine* (Sušak, dalje: *PN*), 2. IX. 1936., 3.

⁸² Prijave za sudjelovanje u izletu skupljale su se u slastičarnici “Bratoš” na Trsatu. Bratoš se kao član društva spominje već 1928., kada je njegov unuk Otto Schreiber recitirao na društvenoj zabavi.

niziranja izleta bio je u studenome 1936. godine. Nemamo podataka o tome jesu li izleti u rujnu i studenome bili uspješno izvedeni.⁸³ U rujnu 1937. društvo se preselilo u nove prostore,⁸⁴ a organizirali su i komemoraciju za pjesnika Simona Gregorčiča.⁸⁵ U prosincu su u hotelu "Resch" organizirali čajanku povodom Nove godine.⁸⁶

Društvo je ponovno mijenjalo pravila 1938., a ujedno je promijenilo ime u "Slovensko prosvetno in humanitarno društvo v Sušaku".⁸⁷ Vidljivo je da su sva društva onoga vremena ponovno davala pravila na ovjeru i ispravljala ih. Vjerojatno je takav slučaj bio i sa slovenskim društvom na Sušaku. Pravila su uvijek bila napisana na slovenskom jeziku. Iz njih se vidi da je društvo djelovalo u okviru Prosvetne zveze u Ljubljani.

Zna se da je društvo djelovalo i 1939. jer je zabilježeno da u društvu u Stoperca-ma u albumu starih fotografija postoji i "...povabilo na silvestrski večer leta 1939: kot organizator je namreč navedeno 'Prosvetno in humanitarno društvo Simon Gregorčič' s Sušaka...".⁸⁸ Nije moguće provjeriti je li društvo djelovalo i poslije. Slovenski dom na Sušaku nastao je u vremenu kada su se Slovenci doseljeni na Sušak osjetili dovoljno jakim i brojnim da su svoju potrebu za druženjem i govorom na slovenskom jeziku formalizirali i ostvarili. Kao i kod mnogih drugih, kod članova društva postojao je zanos u djelovanju, osobito početnom, ali su se javljali i različiti problemi s kojima su se susretali i koje je, u okružju u kojem su djelovali, bilo teško ukloniti. Vodeći ljudi društva pokušali su očuvati što veću zainteresiranost članova, ali nisu vodili računa o pisanim tragovima o aktivnostima društva. Njihovo je djelovanje povijesno relevantno, ali se oni o tome očito nisu brinuli.

Zagreb

Zagreb je jedini grad u današnjoj Hrvatskoj u kojem je, prema dosadašnjim spoznajama, istodobno djelovalo više slovenskih društava. Njima je ujedno bila posvećena veća pozornost u znanstvenoj literaturi negoli društvima koja su djelovala u drugim gradovima. Društva u Zagrebu bila su raznolikija te se čini da se stoga Zagreb sasvim uklapa u europske tokove onoga doba kada se radi o slovenskim društvima. Upravo su karakteristike i procesi koji se vide kroz djelovanje slovenskih društava u Zagrebu oni o kojima pišu povjesničari kada sagledavaju rad slovenskih društava u europskim državama.⁸⁹

⁸³ "Prosvj. i humanit. društvo S. Gregorčič u Sušaku", *PN*, 6. IX. 1936., 3.

⁸⁴ "Društvene vijesti", *PN*, 6. XI. 1937., 5.

⁸⁵ "Prosvjetno i humanitarno društvo 'Simon Gregorčič' u Sušaku", *PN*, 22. XI. 1937., 3.

⁸⁶ "Društvene vijesti", *PN*, 28. XII. 1937., 3.

⁸⁷ HDA, GSD 1535., br. 2889., "Slovensko prosvetno in humanitarno društvo na Sušaku", 1938.

⁸⁸ M. M., "Slovensko društvo na Reki že 1939.?", *Kažipot*, 2/2006., br. 10, 3.

⁸⁹ Neki autori koji su se bavili proučavanjem slovenskih društava okarakterizirali su kao slovensko i društvo *Akademski klub jugoslavenske radikalne skupnosti "Slovenski jug"*, no pri analizi pravila i ostalih dokumenata do kojih je bilo moguće doći, a nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu, čini se da je to bilo političko društvo studenata s prostora cijele Kraljevine Jugoslavije, stoga ono neće biti uključeno u ovaj rad.

Slovenska društva u Zagrebu ovdje su prikazana abecednim redom.

Od 1920. u Zagrebu djeluje “Akademsko društvo Triglav”. Osnovano je 1875. u Grazu. Cilj mu je bio probuditi narodnu svijest studenata te se preko svojega članstva širiti i na druge društvene slojeve. Glavne točke djelovanja bile su organiziranje izleta u slovenske krajeve, pjevanje, predavanja, debatne večeri o socijalnim i ekonomskih problemima.⁹⁰ U veljači 1920. sjedište društva premješteno je u Zagreb, a 7. svibnja 1922. osnovana je i podružnica u Ljubljani.⁹¹

Smatra se da je društvo u svojem djelovanju imalo važnu ulogu među zagrebačkim Slovencima.⁹² Osnivačka skupština održana je 8. svibnja 1920. godine. Za predsjednika je izabran Jože Slander, potpredsjednik je bio Dominik Cerjak, tajnik Ludovik Černe, blagajnik Pavel Voušek, knjižničar Dogomil Sinkovec, domar Janko Müller, arhivar Janez Trdina, a u Nadzornom su odboru bili Dragutin Hočevar i Franjo Sevni. U pravilima društva zabilježeno je da je cilj znanstveno obrazovati jugoslavenske studente.⁹³

Društvo je raspušteno 1941. godine. Savez bivših članova “Jugoslovenskega akademskoga društva Triglav” u Mariboru poslao je Senatu Sveučilišta u Zagrebu povodom toga izjavu u kojoj je bila prikazana povijest i objašnjena važnost toga društva. Ujedno su Senat Sveučilišta molili za reviziju odluke. Do nje nije došlo, tako da je 1941. završilo 65-godišnje djelovanje društva koje je svoj rad započelo u Grazu.⁹⁴

Do raspuštanja društva došlo je i zbog toga što su neki od članova javno izražavali svoje političko stajalište. Društvo je u svojim pravilima izjavilo da je nepolitično, no čini se da to nisu poštovali svi članovi. Djelovanje ovoga društva trebalo bi, upravo zbog političkih konotacija, prikazati detaljnije.⁹⁵ Čini se da su neki članovi imali i veze s Trećom internacionalom.⁹⁶

U Zagrebu je djelovalo i “Društvo akademikov komercijalistov Slovenije”. Pravila društva odobrena su 29. ožujka 1935. godine. To je bilo društvo slovenskih studenata koji su se školovali na Ekonomskoj komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Cilj mu je bio okupljati slovenske studente, ekonomiste koji studiraju u Zagrebu. Pod pravilima su potpisane četiri osobe, a samo su dva potpisa čitka. To su bili Viktor Žibarna i Milan Hreščak.⁹⁷ Drugih podataka o tom društvu nismo našli.

⁹⁰ HDA, GSD 1353., br. 3885., “Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovenskega akademskoga društva ‘Triglav’ v Mariboru Senatu Sveučilišta v Zagrebu”, 1941., 2.

⁹¹ Više o djelovanju podružnice društva u Ljubljani vidi u: Slavko KREMENŠEK, “Študentsko gibanje od ustanovitve univerze do druge vojne”, u: *Pedeset let Slovenske univerze v Ljubljani*, Ljubljana, 1969., 93.-117.

⁹² V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, “O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju”, 147.-148.

⁹³ S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 24.

⁹⁴ HDA, GSD 1353., br. 3885., “Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovenskega akademskoga društva ‘Triglav’ v Mariboru Senatu Sveučilišta v Zagrebu”, 1941., 2.

⁹⁵ U Državnom arhivu Republike Slovenije sakupljeno je gradivo o djelovanju društva, pa će detaljna aktivnost njegovih članova biti prikazana nekom drugom prilikom. U tom bi radu svakako trebalo obuhvatiti i djelovanje podružnica tog društva.

⁹⁶ HDA, GSD 1353., br. 3885., “Prijepis”, 1941., 2.

⁹⁷ HDA, GSD 1353., br. 3672., “Pravila za ‘Društvo akademikov komercijalistov Slovenije’”, 1935., 3.

Podružnica “Jugoslavanskog katoliškog akademskog društva Danica”⁹⁸ osnovana je 14. veljače 1923. godine. Na osnivačkoj skupštini bili su Jože Jenko, Erik Eiselt, Franc Gorše, Franjo Kovač, Vlado Fajdiga, Lojze Muri, Janez Oblak, J. Sedej, Leon Kocjan, Janez Hrastija, Ignac Baša, Franc Šuštar, Maks Pohar, Franjo Kotlovšek i Janez Kalan.⁹⁹ Pravila su napisana na slovenskom jeziku i sastavljena u prosincu 1922. godine. Društvo je imalo i slogan: “Na delo kršćansko.”¹⁰⁰ Prvi je predsjednik bio Janez Hrastija, tajnik Leon Kocjan, blagajnik Vlado Fajdiga, domar Jože Jenko, knjižničar Franc Šuštar, a revizori su bili Janez Mežan i Franjo Kotlovšek. Cilj društva bio je “... gojiti med člani katoliško življenje in narodno zavest, znanost in družbeno življenje”.¹⁰¹ Znak društva bila je bijelo-plavo-crvena traka sa srebrnim natpisom “Danica-Zagreb”.¹⁰² Iz zapisnika se vidi da su se pravila ujednačila prema pravilima “Jugoslavenskog katoličkog akademskog društva Domagoj” i “Jugoslavskega akademskoga društva Triglav” u Zagrebu.¹⁰³

Opsezi djelovanja društva nisu poznati, ali se iz ovdje iznesenih podataka vidi da je utjecalo na studente koji su dolazili studirati na Sveučilište u Zagrebu, i to iz današnjih slovenskih krajeva, te su time doprinijeli očuvanju slovenskoga jezika i slovenske kulturne baštine.

Početak 1920-ih u Zagrebu je osnovano društvo “Marijina družba”.¹⁰⁴ Za njegovo osnivanje uzimao se datum 13. siječnja 1925. godine. To je bilo posebno važno društvo za djevojke i žene koje su se doselile u Zagreb, uglavnom radi posla. U okviru njega su se skupljale, međusobno se podupirale i nudile pomoć, radi čega su organizirale i “djevojački savez”. Osnovni cilj društva bila je međusobna pomoć članicama i briga za zajedničko druženje u slobodno vrijeme. Mnoge slovenske djevojke koje su radile kod zagrebačkih obitelji kao sluškinje i domaćice ili su radile neke druge slabo plaćene poslove bile su društveno ranjive, bez ustanove u kojoj bi mogle tražiti pomoć. Svjedočanstva svećenika koji su djelovali među njima govore

⁹⁸ Društvo su ustanovili slovenski studenti u Beču 1894., i to na preporuku 1. katoličkog susreta u Ljubljani. Godine 1919. središte društva preseljeno je u Ljubljanu. To je bilo najjače i najmasovnije katoličko studentsko društvo, a početkom 1930-ih imalo je oko 100 članova. Unutar društva su se za vlast borili kršćanski socijalisti i katolički totalitaristi. Čini se potrebnim spomenuti da su 1912. i 1913. članovi društva organizirali, u suradnji s hrvatskim društvima koja su djelovala u Beču, hrvatsko-slovenske diskusijske večeri o raznim temama. Više podataka o djelovanju društva u Beču nalazi se u arhivskom gradivu koje se čuva u Državnom arhivu Slovenije (Arhiv Republike Slovenije, AS 624, “Zapisnik diskusijskih večeri”, 1912.–1913.).

⁹⁹ HDA, GSD 1353., br. 2906., “Zapisnik ustanovnega občnega zbora Jugoslavanskoga katoliškoga akademskoga društva Danica”, 1923., 1.

¹⁰⁰ HDA, GSD 1353., br. 2906., “Dopis Akademskom Senatu sveučilišta kraljevstva SHS”, 1923., 1.

¹⁰¹ HDA, GSD 1353., br. 2906., “Pravila ‘Jugoslavanskoga katoliškoga akademskoga društva Danica’ v Zagrebu”, 1923., 1.

¹⁰² S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 24.

¹⁰³ HDA, GSD 1353., br. 2906., “Dopis Akademskom Senatu sveučilišta kraljevstva SHS”, 1923., 2.

¹⁰⁴ Početkom 1920-ih u Sloveniji je bila jako razvijena organizacija “Marijine družbe”. Njezino je glasilo bio *Bogoljub*, a urednik je bio Janez Kalan.

o brojnim i teškim tragedijama do kojih je dolazilo zbog potpune nezaštićenosti i pomanjkanja socijalne sigurnosti. Odlazak mladih žena i djevojaka na posao u druge zemlje bio je jedan od temeljnih problema slovenskoga društva krajem XIX. i početkom XX. stoljeća,¹⁰⁵ a često se spominjao i u onodobnim tiskovinama.¹⁰⁶

Djelovanje je društvo počelo organiziranjem zajedničkih duhovnih vježbi, i to već prije samog formalnog osnivanja. Kako se s godinama povećavao broj članica, tako su i aktivnosti postajale kompleksnije. Počele su organizirati priredbe, predavanja i kulturno-društvene večeri. U suradnji sa zajednicom pri crkvi sv. Roka te sa Slomškovim prosvjetnim društvom počele su pripremati zajedničke programe. Od samoga početka imale su veliku potporu u svećenicima. Svakako se mora spomenuti p. Gabrijel Cevc, kao i kasniji dušobrižnici Družbe Anton Prešeren, Janez Kozelj, Rudolf Pate i drugi.¹⁰⁷ Družba je 1935. imala proslavu 10-godišnjice postojanja. Tadašnji voditelj Družbe p. Kozelj na svečanosti je prikazao povijest njezina djelovanja, a nakon toga su nastupili zbor i članice, koje su izvele igrokaz "Madona v gozdu".¹⁰⁸ Premda su sve te aktivnosti bile važne i dobro prihvaćene, to je u prvom redu bilo potporno žensko društvo koje je imalo važnu ulogu kod žena i djevojaka koje su životne prilike natjerale da egzistenciju potraže izvan rodnog mjesta. Upravo je to potporno usmjerenje bilo veoma važno u životu članica društva.

Smatra se da je društvo "Narodna knjižnica in čitalnica" imalo poseban utjecaj na zagrebačke Slovence. U svoj je rad uspjelo uključiti gotovo najsnažniji intelektualni krug u Zagrebu. U sadržajnom i organizacijskom pogledu bilo je veoma dobro uređeno. Osnivačka skupština održana je 12. veljače 1930., a tomu je prethodilo osam sastanaka. U vrijeme priprema kao veoma važno postavilo se pitanje imena društva. Članovi Pripremnoga odbora – dr. Fran Zavrnik¹⁰⁹, Janko Mesiček, dr. Fran

¹⁰⁵ Ta je problematika zastupljena i u mnogim slovenskim znanstvenim radovima. Ovdje možemo spomenuti neke: *Go girls! When Slovenian women left home*, ur. Marina Lukšič-Hacin i Jernej Mlekuž, Ljubljana, 2009.; *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb*, ur. Mirjam Milharčič Hladnik i Jernej Mlekuž, Ljubljana, 2009.

¹⁰⁶ U onodobnom je tisku bilo naglašeno da djevojke odlaze na rad bez socijalne skrbi te nisu osigurane u slučaju da se razbole odnosno za starost. Isticalo se da su djevojke u južnim državama osamljenije i bez ikakve pomoći ("Naša dekleta", *Ljudska pravica* (Lendava), 14. XII. 1934., 2.). Često se u tiskovinama mogu naći oglasi u kojima se izričito traže Slovenke. Ovdje možemo navesti, radi ilustracije, tekst jednog takvog oglasa: *TRAŽI SE BOLJA, ZDRAVA, MLAĐA DJEVOJKA ZA BAKAR, narodnosti slovenske, njemačke ili mađarske...* ("Mali oglasnik", *PN*, 27. X. 1937., 4.).

¹⁰⁷ Bogdan KOLAR, "Delo slovenskih duhovnikov med Slovenci v Zagrebu med obema vojnama", u: *Slovenci v Hrvaški*, 115.-131.

¹⁰⁸ "Slovenci v Zagrebu", *Slovenec: političen list za slovenski narod* (Ljubljana, dalje: *Sl*), 20. I. 1935., 5.

¹⁰⁹ Fran Zavrnik (Zgornji Volčini, 12. II. 1888. – Ljubljana, 17. II. 1963.). Gimnaziju je završio u Novom Mestu. Nakon mature upisao se na Veterinarski fakultet u Beču, gdje je diplomirao 1913. godine. Već je iduće godine doktorirao iz histologije. Radio je u Vranskom, početkom Prvoga svjetskog rata je mobiliziran. Godine 1919. postao je veterinar u Ptuj, a već iste godine na Visokoj veterinarskoj školi u Zagrebu preuzeo je profesorski položaj na Katedri za histologiju i embriologiju. Istodobno je u Murskoj Soboti postavio temelje za razvitak veterinarske službe. Godine 1921. u Zagrebu je postao rektor Visoke veterinarske škole. Godine 1931. bio je jedan od osnivača prvoga jugoslavenskoga veterinarskoga znanstvenog časopisa *Veterinarski arhiv*. Od 1930. do

Kogoj¹¹⁰, Franc Zdolšek, Radoje Hudoklin¹¹¹, dr. Boris Zarnik, dr. Robert Zalokar, Vladimir Vaupotič, Hugo Rumpert¹¹² i Miklavžič – predlagali su ime “Slovenska knjižnica in čitalnica”, no kako nije bilo dopušteno stavljati nacionalnu odrednicu u naziv društva, ostalo je ime “Narodna knjižnica in čitalnica”, popularno “Nakič”. Taj je naziv ostao do 1936., kada je društvo, kao i druga slovenska društva u Hrvatskoj, promijenilo ime. Novo je bilo “Narodni dom”.¹¹³

Odmah po osnivanju počele su djelovati različite sekcije: organizacijska i propagandna,¹¹⁴ prosvjetna, pjevački zbor, zabavni odbor i odsjek za zabave, odsjek za izlete, odsjek za ples, šahovski odsjek, odsjek za mlade te socijalna skrb. Središte društva bile su društvena knjižnica i čitaonica. Prema nekim podacima, knjižnica je na kraju 1931. imala 2265 knjiga, uglavnom slovenskih, a bila su registrirana 332 čitača. Svaki je odsjek imao svoje vodstvo koje je organiziralo rad.

Prosvjetni je odsjek pripremao različita predavanja, a predavači su bili brojni zagrebački sveučilišni profesori i drugi stručnjaci.¹¹⁵ Prvi načelnik pjevačkoga odsjeka bio je Robert Zalokar, a zborovođa je bio Ivan Gorenšek¹¹⁶. U društvu su se odvijale različite priredbe, kao npr. Silvestrovanje ili večer sv. Nikole, pripremane

1936. bio je urednik *Veterinarskoga koledara*. U tom je razdoblju bio i aktivan član slovenskoga društva u Zagrebu. Tijekom NDH bio je deportiran u logor Stara Gradiška. Nakon Drugoga svjetskog rata odlazi u Ljubljano, gdje je djelovao sve do smrti (*Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon*, Ljubljana, 2008., 1230.).

¹¹⁰ Fran Kogoj (Kranjska Gora, 11. X. 1894. – Kranjska Gora, 30. IX. 1984.). Medicinu je studirao u Pragu, a završio u Grazu. Postao je stručnjak za alergije, ekceme i kliničke oblike dermatoze i sifilis. Zaposlio se 1923. kao asistent na Dermatološkoj klinici u Zagrebu, a godinu poslije postao je njezin predsjednik. Bio je dopisni član SAZU-a, redoviti član JAZU, dopisni član 28 znanstvenih dermatoloških društava i počasni doktor na četiri sveučilišta (*Osebnosti*, 496.).

¹¹¹ Radoje Hudoklin (Šentjernej, 4. XI. 1896. – Murska Sobota, 12. VII. 1956.). Prije Prvoga svjetskog rata pohađao je obrtničku školu u Ljubljani. Od 1918. do 1919. uključio se u borbu za sjevernu slovensku granicu. Godine 1925. diplomirao je kiparstvo na Likovnoj akademiji u Zagrebu, gdje je od 1927. poučavao obradu drva, a od 1935. do 1939. slikarsku tehnologiju. U vrijeme Drugoga svjetskog rata uključio se u NOB. Nakon rata djelovao je na Likovnoj akademiji u Zagrebu, a od 1946. u Ljubljani (*Osebnosti*, 370.).

¹¹² S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 5.

¹¹³ Društvo je dobilo novo ime jer su nastali problemi s njegovim pravnim položajem. Nova odredba ministarstva u Beogradu određivala je da su knjižnice i čitaonice u domeni prosvjete te su morale školskim nadzornicima predati točne podatke o djelovanju. To su mogle izbjeći ako bi drugačije prikazale svoju aktivnost te promijenile ime. Tako su nova društvena pravila i novo ime odobreni 27. svibnja 1936. godine (S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 11.).

¹¹⁴ Propagandni odsek imao je 1932. adrese za oko 15 000 Slovenaca koji su živjeli u Zagrebu (V. KRŽIŠNIK-BUKIČ, “O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju”, 153.).

¹¹⁵ Ovdje možemo spomenuti neke od njih: dr. Boris Zarnik, dr. Alojz Tavčar, dr. Fran Zavrnik, dr. Albert Ogrizek, dr. Fran Kogoj, dr. Ljudmil Hauptman, dr. Grga Novak, dr. Rafael Dolinšek, dr. Fedor Mikič, dr. Karel Lušický, dr. Ivan Černe.

¹¹⁶ Ivan Gorenšek (Jankova, 17. V. 1902. – Zagreb, 3. I. 1995.). Solo pjevanje i orgulje počeo je učiti u Krakovu. Diplomirao je 1934. u Zagrebu, a istodobno je studirao harmonizaciju i orkestraciju. Već tijekom studija u Zagrebu vodio je pjevački zbor slovenskoga društva, kao i crkveni zbor Slomšek. Između ostaloga je živio i radio u Borovu, od 1946. u Osijeku, a 1962. vratio se u Zagreb (*Osebnosti*, 301.).

su karnevalske i plesne zabave.¹¹⁷ Društvo je često organiziralo različite izlete, a u mnogima od njih odlazilo se u poznate slovenske krajeve.¹¹⁸

O važnosti i jačini društva govori i činjenica da je jedino ono na prostoru današnje Hrvatske između dva svjetska rata izdavalo svoj časopis – *Odmev*.¹¹⁹ Upravo ta činjenica upućuje na visoku intelektualnu razinu članstva, raznovrsnost sadržaja i oblika rada društva te visoku motivaciju u iskazivanju i očuvanju nacionalnoga identiteta. To ujedno govori o prihvaćanju slovenske zajednice u neslovenskoj sredini, čemu je, opet, doprinosilo i to društvo. Riječ je o društvenoj interakciji i reverzibilnosti društvenih odnosa na konstantnoj izvedbenoj razini.

Usko povezano s “Marijinom družbom” bilo je društvo “Naš dom Zagreb”. Osnovano je 11. studenoga 1932. da bi se osigurao dom ženama i djevojkama koje bi se u vrijeme traženja posla zatekle bez smještaja. Na početku 1930-ih počeli su sakupljati pomoć za “Dekliško zavetišće Naš dom Zagreb”, a pomoć za izgradnju doma tražili su i u Sloveniji, prije svega od Marijinih družbi koje su djelovale u različitim slovenskim župama.¹²⁰ Pravila društva prihvaćena su na skupštini 1932. godine. Za predsjednika je izabran dr. Jože Marijetič. Potpredsjednica je bila Marija Prislán, tajnik Janez Legen, blagajnica Vilka Marijetič, društveni svećenik Janez Kozelj, društveni odvjetnik dr. Sedej, a odbornice Ivanka Sunčić, Tončka Paj i Jerica Gerč. Društvena su pravila odobrena 30. srpnja 1932. godine.¹²¹ Na osnivačkoj skupštini bili su i Fran Vižintin, Angela Kolar i Jerica Jančić.¹²² Zbog mnogih problema i poreza, 10. studenoga 1935. dogovoreno je da će se društvo ukinuti, no već je iduće godine, 4. listopada, osnovano drugo društvo, “Dekliško društvo Ognjišće”, koje je imalo prostore u Solovljevoj ulici. Ono je imalo iste ciljeve kao i društvo iz kojega je nastalo. “Dekliško društvo Ognjišće” vodila je Marijina družba, financiralo se iz dobrovoljnih priloga i s povremenim potporama,¹²³ a imalo je, poput drugih onodobnih društava, potporno usmjerenje.

U Zagrebu je djelovalo i “Slomškovo prosvetno društvo”, osnovano na Novu godinu 1933. godine. Nastalo je na temelju crkvenoga pjevačkog zbora koji je, čini se,

¹¹⁷ Kao i u drugim krajevima Europe, ali i današnje Hrvatske, i u Zagrebu je postojalo nekoliko Slovenaca, vlasnika gostionica i restorana, koji su u svojim lokalima omogućavali sastanke članova raznih slovenskih društava: “Pri Černetu”, “Gaj”, “Kavarna Medulič”, “Varoška pivnica”, “Vino-promet”, “Gostiona Malešič”, “Slovincu”, “Krško” itd. (Vera KRŽIŠNIK-BUKIČ, “Slovenski gostinci in pomen slovenskih gostiln v Zagrebu v 30-ih letih 20. stoletja”, *RIG*, 1993., br. 28, 136.-141.).

¹¹⁸ S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 17.

¹¹⁹ Prvi broj časopisa izišao je 13. listopada 1932. godine. Glavni urednik bio je Janko Schweiger, njega je zamijenio Milutin Širca, potom dr. Fedor Mikič. Izlazio je godinu dana. Zadnji je broj izišao u kolovozu 1933. godine (S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 14.-15.). Detaljniju tematsku podjelu članaka u časopisu i komentare uz pojedine dijelove članaka donio je Filip ŠKILJAN, “Pisanja slovenskoga časopisa *Odmev* 1932. i 1933.”, *Studia lexicographica*, god. 4, br. 1, 139.-162.

¹²⁰ B. KOLAR, *n. dj.*, 128.

¹²¹ S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 25.

¹²² HDA, GSD 1353., br. 2631., “Pravila Društva ‘Naš dom’ v Zagrebu”, 1932., 2.

¹²³ B. KOLAR, *n. dj.*, 129.

djelovao još od 1927. u crkvi sv. Roka.¹²⁴ Društvo je uspješno djelovalo do početka Drugoga svjetskog rata, kada je 1941. zabranjeno.

Prvi je predsjednik bio p. Gabrijel Cevc, slovenski minorit.¹²⁵ Potpredsjednik je bio M. Težak, blagajnik I. Pecigus, knjižničar dr. M. Klemenc, a domar F. Štrukelj. Dramsku je sekciju trebao osnovati J. Gorešnjek, a osnovan je i pjevački zbor pod vodstvom dr. M. Klemenca. Prva je predstava održana već 5. veljače 1933., kada je Gabrijel Cevc izložio smjernice društva, nakon čega je nastupila dramska sekcija i izvela igrokaz “Ulica št. 15”.¹²⁶ Nastup pjevačkoga zbora zabilježen je u travnju 1933., a sudjelovali su i članovi zagrebačke opere Erika Druzovič¹²⁷, Mario Šimenc¹²⁸ i Rudolf Bukšek¹²⁹. Pokrovitelj je bio Janko Barle¹³⁰, kanonik.¹³¹ Zabilježeno je i da su često bila organizirana različita predavanja.¹³² Iz priredbi i društvenih

¹²⁴ Taj je podatak dr. Vera Kržišnik-Bukić dobila usmeno i iz pisma sjećanja jednog od članova tog društva. No otvara se pitanje je li podatak točan. Naime, iz drugih izvora i radova vidi se da su susreti započeli “... na belo nedeljo 1931. leta, saj so na belo nedeljo, to je 23. aprila 1933, pri sv. Roku imeli žegnanje ob drugi obletnici”. Toga su se članovi društva prisjećali svake godine i prihvaćali su taj dan kao crkveni praznik slovenske zajednice u Zagrebu (B. KOLAR, *n. dj.*, 119.). Isti je podatak zabilježen i u dnevnom tisku, gdje stoji da se Božja služba sa slovenskom pjesmom i propovijedi na slovenskom jeziku počela redovito održavati od Bijele nedjelje 1931. godine (“Slovinci v Zagrebu”, *Sl*, 23. IV. 1933., 3.).

¹²⁵ Gabrijel Cevc bio je glavni osnivač i prvi predsjednik, poslije i počasni član. Među Slovencima u Zagrebu djelovao je do 1933., kada se vratio u Sloveniju, gdje je preuzeo vodstvo u Župi sv. Vida kod Ptuja (B. KOLAR, *n. dj.*, 120.).

¹²⁶ “Slovinci v Zagrebu”, *Sl*, 29. I. 1933., 3.

¹²⁷ Erika Druzovič (Maribor, 1. VI. 1911. – Maribor, 25. XII. 2001.). Diplomirala je iz solo pjevanja na Glazbenoj akademiji u Zagrebu. Debitirala je u zagrebačkoj operi 1930. kao Suzana u “Figarovu piru” W. A. Mozarta. Do početka Drugoga svjetskog rata nastupala je u brojnim europskim opernim središtima. Nakon rata je djelovala kao operna pedagoginja i operna redateljica u Sarajevu (*Osebnosti*, 220.).

¹²⁸ Mario Šimenc (Gorica, 23. I. 1896. – Zagreb, 26. XI. 1958.). Od 1918. do 1920. bio je glumac u Slovenskom kazalištu u Trstu, a istodobno je na konzervatoriju studirao solo pjevanje. Od 1921. do 1922. djelovao je u Operi u Mariboru, a potom je od 1922. do 1924. bio angažiran u ljubljanskoj operi. Do 1941. bio je prvak u Operi u Zagrebu. Nakon Drugoga svjetskog rata pjevao je u Skoplju (*Osebnosti*, 1115.).

¹²⁹ Rudolf Bukšek (Šentjur, 7. IV. 1882. – Zagreb, 7. XI. 1933.). Godine 1901. počeo je glumiti u amaterskom kazalištu u Celju. Od 1913. djeluje samo u Hrvatskoj (u Osijeku i Zagrebu), a u sezonama 1923./24. te 1926./27. gostovao je u Sloveniji (*Osebnosti*, 220.).

¹³⁰ Janko Barle (Budanje, 12. III. 1869. – Zagreb, 18. II. 1941.). Studij na Bogosloviji u Zagrebu završio je 1892. godine. Potom je bio nadbiskupski notar i arhivar, tajnik i voditelj Ureda nadbiskupa, od 1916. je kanonik. Istraživao je stariju hrvatsku i slovensku glazbu. Od 1930. do 1940. bio je glavni urednik glazbene revije *Sv. Cecilija*. (Više o njemu: Alojz JEMBRIH, “Prilog proučavanju doprinosa desetorice Slovenaca hrvatskom jezikoslovlju, književnosti i kulturi od 16. do 19. stoljeća”, u: *Slovinci v Hrvaški*, 63.-84.; Vinko MÖDERNDORFER, “Narodopisec, Janko Barle”, *Etnolog*, 14/1942., br. 14, 113.-114.)

¹³¹ “Slovinci v Zagrebu”, *Sl*, 23. IV. 1933., 3.

¹³² Tako je u siječnju 1935. organizirano predavanje kustosa Narodnoga muzeja u Zagrebu J. Klemenca o Gornjem gradu i Kaptolu, o međusobnim odnosima te o gradskom srednjovjekovnom životu. Zabilježeno je da će se predavanja nastaviti, što znači da to nije bio jedinstveni slučaj (“Slovinci v Zagrebu”, *Sl*, 20. I. 1935., 5.).

događanja koji su se odvijali u organizaciji “Slomškovog prosvetnog društva” vidi se da su u njegovu radu sudjelovale i javne i kulturne osobe onodobnoga Zagreba.

Slovenski su svećenici imali posebno mjesto u hrvatskoj povijesti, a to se vidi i na ovom primjeru, gdje je osim p. Gabrijela Cevca važnu ulogu u djelovanju društva i organiziranju slovenskih misa imao i J. Kalan,¹³³ a od 1933.¹³⁴ u Zagrebu djeluje i p. Janez Hladnik.¹³⁵

Za predsjednika je 1934. izabran industrijalac Marko Težak,¹³⁶ a potpredsjednik je bio dr. Josip Klemenc, arheolog. Novi je odbor izabran 1939. godine: novi je predsjednik Alojz Rant, potpredsjednik Anton Pemič, tajnik Franc Rupnik, blagajnik Franc Svešek, domar Ivan Knez, knjižničarka Adela Drašler, a odbornici Ivan Pecigus, Ivan Ograjšek i Gustl Kralj. Revizijski su odbor sačinjavali Drago Fon, Jože Kramar i Alojz Jan.¹³⁷ Pod okriljem društva djelovalo je i “Jugoslavansko katoliško akademsko društvo Danica”.¹³⁸ Vidi se da su slovenska društva u Zagrebu međusobno dobro surađivala i da su članovi te inicijatori različitih ideja često djelovali u dva ili više društava.

Godine 1928. osnovano je još jedno slovensko društvo u Zagrebu, koje je nosilo ime “Slovensko prosvetno društvo”. Osnivačka skupština bila je 15. travnja, a pravila su odobrena 12. svibnja 1928. godine. Ona su zabranjivala svako stranačko i političko djelovanje. Cilj društva bilo je osnivanje knjižnice te priprema predavanja, kulturnih i društvenih događanja. Redoviti članovi mogli su biti samo Slovenci. Predsjednik društva bio je Ivan Okretič¹³⁹, potpredsjednik Srečko Kumet, tajnik Marko Pitamic, blagajnik Anton Kofol, arhivar Josip Klemenc¹⁴⁰, a odbornici Vera

¹³³ “Slovenci v Zagrebu”, *Sl*, 23. IV. 1933., 3.

¹³⁴ Janez Hladnik (Petkovec, 22. XII. 1902. – Buenos Aires, 20. VI. 1965.). Iseljenički organizator i publicist. Studij bogoslovije završio je 1927. u Ljubljani. Do 1937. djelovao je među Slovencima u Zagrebu, 1937. odselio se u Buenos Aires, gdje je 1938. postao urednik lista *Duhovno življenje*. Objavljivao je putopisne članke o posjetu slovenskim kolonijama u Argentini. Tijekom Drugoga svjetskog rata i za vladavine J. D. Peróna dobio je dozvolu za doseljavanje slovenskih političkih bjegunaca, u Lanusu je postavio temelje naselja Villa Eslovena. Godine 1978. tiskana su njegova sjećanja *Od Triglava do Andov (Osebnosti, 349.)*.

¹³⁵ V. KRŽIŠNIK-BUKIČ, “O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju”, 148.

¹³⁶ *Isto*.

¹³⁷ “Slovenci v Zagrebu”, *Sl*, 28. V. 1939., 19.

¹³⁸ B. KOLAR, *n. dj.*, 120.

¹³⁹ Ivan Okretič (Kostanjevica na Krasu, 28. VI. 1860. – Zagreb, 7. XII. 1931.). Studij prava završio je u Beču, a 1884. počeo je raditi u Trstu. Godine 1897. postao je sudski savjetnik u Gorici, potom je dodijeljen generalnomu prokuratoru u Beču, gdje je 1907. postao generalni odvjetnik, jedini Slovenac na tom položaju. Od 1918. bio je na čelu novoosnovanoga državnog odvjetništva u Ljubljani, a od 1919. vrhovni državni odvjetnik u Zagrebu (*Osebnosti, 772.*).

¹⁴⁰ Josip Klemenc (Ljubljana, 5. III. 1898. – Ljubljana, 28. IX. 1967.). Diplomirao je arheologiju 1920., a 1921. povijest i zemljopis na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ondje je i doktorirao 1929. godine. Poučavao je u Ptuj i Celju, a od 1922. do 1924. radio je u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Od 1946. predaje na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Znanstveni mu je interes bio rimski limes, numizmatika i epigrafija. Vodio je iskopavanja u Ptuj, Celju i Šempetru u Savinjskoj dolini (*Osebnosti, 472.*).

Šenoa, dr. Avgust Arselin, dr. Ivan Černe, Hinko Nučič¹⁴¹, Janko Pirjevec, Fr. Škarberne, dr. Robert Zalokar i dr. Boris Zarnik¹⁴². U Upravni su odbor bili uključeni i članovi društava “Jugoslavansko katoliško akademsko društvo Danica”, “Akademsko društvo Triglav” te “Društvo slušatelja Pedagoške škole” i “Istarski akademski klub”. Podataka o njegovu djelovanju nema, ali vjerojatno je bilo usmjereno na studente, odnosno djelovalo je u okviru Sveučilišta u Zagrebu.

Uz različite ekonomske, potporne i kulturne organizacije Slovenaca u Zagrebu je u siječnju 1937. osnovan i “Slovenski oktet Slak”. Cilj njegova djelovanja bilo je širenje slovenske narodne i moderne pjesme, međusobno prijateljstvo i pomoć. Pod pravila društva potpisane su 3 osobe: Matija Horvat, Franjo Počivavšek i Martin Butnar.¹⁴³ Mjesec dana nakon osnivanja društvo je prešlo pod okrilje “Narodnega doma”.

Svoje su društvo osnovali i Slovenci koji su živjeli i djelovali u današnjem predgrađu Zagreba, u Kustošiji. Osnivačkoj skupštini “Slovenskog prosvetnog društva Kustošija” prethodio je sastanak organiziran u gostionici “Volf”, a prisustvovalo je 17 budućih članova.¹⁴⁴ Sama osnivačka skupština održana je 29. siječnja 1939. godine. Na skupštinu je došlo 80-ak osoba iz Kustošije i Vrapča. Predsjednik Pripremnoga odbora bio je Matija Horvat, jedan od osnivača “Slovenskog okteta Slak”, a uz Franca Šparenbleka i idejni začetnik. Na osnivačkoj skupštini bio je i tadašnji predsjednik slovenskoga društva “Narodni dom” dr. Zarnik, koji je izrazio želju da dođe do osnivanja društva u kojem bi bili aktivni svi Slovenci u Zagrebu.¹⁴⁵ Za predsjednika je izabran Matija Horvat, za potpredsjednika Martin Butinar, tajnik je bio Ivan Zobec, blagajnik Franc Šparenblek, a domar Franc Sattler. Odbornici su bili Maks Zupac, Jože Strašček, Anton Arzenšek, Mihael Boršič, Matija Hladnik, Alojz Škorjak, Janez Gostič, Franc Papič, Pavlenič Nace, Anton Zupanc, Janko Horvat, Franc Pajk i Anton Cvelbar. Nadzorni odbor sačinjavali su Albin Verg i Jože Papič. Članovi časnoga suda bili su Martin Butina, Jože Rebec i Ivan Perhavec.¹⁴⁶ U zapisniku se spominju i drugi članovi: Vinko Lenarčić, trgovac; Franc Cvek, zidar; Dominik Zupanc, mesar; Josip Orešnar, mehaničar; Alojz Bitenc, radnik; Anton Škabot, posjednik; Franc Premelc, mesar; Anton Pečnik, radnik; Slavko Hribšek, rad-

¹⁴¹ Hinko Nučič (Ljubljana, 20. IV. 1883. – Ljubljana, 21. V. 1970.). Nastupao je u amaterskim skupinama, školovao se pri A. Verovšku. Od 1900. do 1912. bio je angažiran u kazalištu u Ljubljani. Do 1918. glumio je u Zagrebu, potom je djelovao u Ljubljani, pa u Mariboru. Vratio se u Zagreb, gdje je djelovao od 1921. do 1954. godine (*Osebnosti*, 762.).

¹⁴² Boris Zarnik (Ljubljana, 11. III. 1883. – Zagreb, 13. I. 1952.). Medicinu i filozofiju studirao je u Jenu i Würzburgu, gdje je doktorirao iz zoologije. Godine 1915. turska ga je vlada pozvala da u Carigradu preuzme položaj profesora biologije. Ondje je predavao tri godine, a potom je 1918. otišao u Zagreb, gdje je bio redovni profesor biologije, histologije i embriologije. Školske godine 1919./20. bio je dekan fakulteta. Uspio je organizirati i moderno opremiti Morfološko-biološki zavod Medicinskoga fakulteta, na kojem je djelovao sve do 1942. godine (*Osebnosti*, 1320.).

¹⁴³ HDA, GSD 1353., br. 2997., “Pravila Slovenskega okteta”, 1937., 4.

¹⁴⁴ HDA, GSD 1353., br. 2936., “Zapisnik ustanovnega občnega zbora – Slovenskega prosvetnega društva v Kustošiji, 1939.”, 1.

¹⁴⁵ *Isto*.

¹⁴⁶ *Isto*, 2.

nik; Stanko Hribšek, radnik; Ivo Brili, slikar; Franc Brili, radnik; Albin Brili, pekar; Ivan Drobnič, tipograf; Fanika Pismar, posjednica; Ivanka Zobec, krojačica; Anton Polančec, trgovački putnik; Franc Jernejc, trgovac; Karol Papič, gostioničar i Ivan Blazina, zidarski majstor.¹⁴⁷ Čini se da je društvo od samih početaka imalo problema u djelovanju jer su već u lipnju 1939. bili izabrani novi članovi predsjedništva. Predsjednik je ostao Matija Horvat, a ne zna se tko su bili drugi članovi jer se ne spominju u dokumentu.¹⁴⁸

Cilj društva bilo je jačanje narodne svijesti među članovima društva: "Skrbi za kulturo, socijalno in gospodarsko povzdig..." te podupire "razne dobrodelne akcije, razširja prosveto med narodom, goji društvenost in družabnost ter podpira enake cilje drugih sličnih organizacij."¹⁴⁹ Za ostvarenje ciljeva članovi su planirali osnovati vlastitu knjižnicu i čitaonicu, izdavati časopise, organizirati predavanja, sastanke, izlete i slične aktivnosti. Cilj je bio i podupiranje siromašnih članova te skrb za njihov socijalni status, kao i biti potpora svojim članovima. Važno je spomenuti i da je u pravilima bilo zabilježeno da društvo "... goji brez obzira na stanovske razlike med svojimi člani društvenost in povspešuje družabnost."¹⁵⁰ Pitanje je koliko su zacrtanih planova članovi uspjeli realizirati. U prvoj godini djelovanja susretali su se u gostionicama na Kustošiji. Zna se da su organizirali više zabava,¹⁵¹ ali nije jasno gdje su one bile organizirane i kolika im je bila posjećenost. Vjerojatno su se susretali u gostionici "Jerec", čiji je vlasnik bio član društva France Jerec.

Ne postoje podaci o tome koliko je dugo društvo djelovalo. Djelovanje je ometao nedostatak prostora, a bilo je i trzavica u djelovanju Uprave društva. U tom je vremenu započeo i Drugi svjetski rat, što je dodatno otežalo cjelokupnu situaciju. Iz popisa članova vidi se da su to bili Slovenci različitih profesija i statusa. Postoji i mogućnost da su se oni uključili u djelovanje nekog drugog društva, što je i bila ideja predsjednika "Narodnog doma" u Zagrebu dr. Zarnika.

"Slovensko prosvetno društvo Zagreb" osnovano je 1924. godine. U pravilima stoji da je cilj djelovanja osnivanje knjižnice, organiziranje predavanja, kulturnih i društvenih priredbi. Redovni članovi mogli su biti samo Slovenci. Pravila su ujedno zabranjivala svako stranačko ili političko djelovanje.¹⁵² Osnivačka skupština održana je 24. veljače, a pravila napisana na slovenskom jeziku odobrena su 4. travnja 1924. godine. Predsjednik je bio Ivan Bešter, potpredsjednik Marko Težak, a blagajnik Janez Sajovec. Više podataka o tom društvu i njegovu djelovanju nije bilo moguće pronaći.¹⁵³

¹⁴⁷ HDA, GSD 1353., br. 2936., "Popis članova prisutnih na godišnjoj skupštini", 1939.

¹⁴⁸ HDA, GSD 1353., br. 2936., "Izveštaj izvanredne godišnje skupštine 'Slovenskega prosvetnega društva' v Kustošiji", 1939.

¹⁴⁹ HDA, GSD 1353., br. 2936., "Društvena pravila Slovenskega prosvetnega društva v Kustošiji", 1939., 1.

¹⁵⁰ *Isto.*

¹⁵¹ HDA, GSD 1353., br. 2936., "Izveštaj izvanredne godišnje skupštine 'Slovenskega prosvetnega društva' v Kustošiji", 1939.

¹⁵² F. STRAŠEK, *n. dj.*, 98.

¹⁵³ S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 24.

Malo prije Drugoga svjetskog rata nastala je “Vicencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu”. Prva skupština društva bila je 29. veljače 1940. godine. Kao što je naglašeno na skupštini, cilj društva bio je “... dejansko izvrševati kršćansko ljubezen do bližnjega in sicer s tem, da podpira revne akademike, uboge družine, vojnike, vdove zlasti tudi zanemarjene otroke, posreduje brezposlenim delo in se sploh zavzema za duhovni in telesni blagor bednih in pomočni potrebnih...”.¹⁵⁴ Predsjednik je bio Metoda Starman, djelatnik Siemens, potpredsjednik Lojze Horvat, tajnik Anton Zorec, blagajnik Mihael Prešern, a dušobrižnik jezuit p. Pate.¹⁵⁵ Ostali su članovi uglavnom bili studenti na različitim fakultetima Sveučilišta u Zagrebu: Jože Seljak, Martin Trbovc, Jožef Kuralt, Viktor Schart, Karl Sekolec, Vojmir Bratina¹⁵⁶, Lojze Ronko, Ivan Kopač i Ivan Penca.¹⁵⁷

Odlučeno je da će društvo djelovati u prostorijama “Akadenskog katoličkog društva Danica” “... dokler si sama ne priskrbi sredstev za svoj lasten lokal”.¹⁵⁸ Pravila su odobrena u srpnju 1940. godine. Prema pravilima, redoviti članovi mogli su biti muškarci “kršćanskoga življenja”.¹⁵⁹ Drugih podataka o aktivnostima toga društva nema.

Zaključak

Možemo zaključiti da su slovenska društva koja su djelovala u Hrvatskoj između dva svjetska rata bila slična društvima koja su djelovala po cijeloj Europi, ali su istodobno imala i svoje posebnosti. Potrebno je naglasiti da je u vrijeme prve Jugoslavije Zagreb imao poseban položaj u odnosu na druge gradove i da se najviše sličnosti između europskih društava Slovenaca i društava nastalih u Hrvatskoj vidi upravo kod onih koja su djelovala u Zagrebu.

Zbog velikog broja društava koja su djelovala u Zagrebu (12) on i nosi naziv slovenskoga kulturnog središta između dva svjetska rata. Društva su bila različita i osnovana na temelju različitih potreba, uvjerenja i mišljenja. Neka od njih imala su isključivo potporno usmjerenje, druga su imala kulturnu, prosvjetnu ili rekreativnu funkciju ili su, što je bilo najčešće i najvažnije, bila usmjerena prema očuvanju nacionalnoga identiteta i afirmaciji slovenstva u novoj društvenoj sredini.

¹⁵⁴ HDA, GSD 1353., br. 2936., “Pravila”, 1939.

¹⁵⁵ HDA, GSD 1353., br. 2942., “Zapisnik ustanovne obćega zbora Vicencijeve konference sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu”, 1940.

¹⁵⁶ Vojmir Bratina (Ajdovščina, Šturje, 21. II. 1916. – Toronto, 18. I. 1997.), metalurg, fizičar. U Ljubljani i Zagrebu studirao je strojarstvo, 1940. je diplomirao, studirao je rudarstvo na ljubljanskom sveučilištu, potom je u Bologni studirao kemiju, u Torontu je studirao fiziku metala, a ondje je i doktorirao 1954. godine. Radio je u Ontarijskom istraživačkom centru u Torontu (*Osebnosti*, 99.).

¹⁵⁷ HDA, GSD 1353., br. 2942., “Ustanovitelji Vicencijeve konference sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu”, 1940.

¹⁵⁸ HDA, GSD 1353., br. 2942., “Zapisnik ustanovne obćega zbora Vicencijeve konference sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu”, 1940.

¹⁵⁹ S. JERMAN, I. TODOROVSKI, *n. dj.*, 25.-26.

Društva su djelovala uglavnom neovisno jedna o drugima, ali i za društva koja su djelovala u Zagrebu i ona na prostoru cijele Hrvatske u vrijeme prve Jugoslavije moguće je tvrditi da su znala jedna za druge. Među nekim društvima, u prvom redu u Zagrebu, postojala je jača povezanost, što je onda s vremenom rezultiralo i međusobnim ujedinjavanjem.

Na sadržaj i način rada, kao i na vrijeme djelovanja društva utjecali su različiti čimbenici: broj članova i njihova struktura, financijska situacija i uključenost društva u sredinu u kojoj je djelovalo. Činjenica je da uglavnom nema podataka o prestanku djelovanja određenih društava, što upućuje na moguću spontanost tih događanja. Čini se da su društva izvan Zagreba nakon početnog zanosa i intenzivnog rada počela slabjeti, a potom su se potpuno izgubila. Za rijetko je koje društvo jasno kada je točno prestalo s radom.

Vidljivo je da su idejni pokretači društava uglavnom bili intelektualci, o kojima je često ovisila i aktivnost i uspješnost društva. Tako je bilo u prvom redu u Zagrebu, gdje se osjetila i potreba pojedinih istaknutih članova različitih društava da sve Slovence okupe isključivo u jedno društvo. Ta je ideja bila ostvarena za Zagreb u vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata.

Kada se spominju sličnosti sa slovenskim društvima u Europi, onda je ovdje svakako potrebno spomenuti da su se članovi uglavnom svih društava na prostoru Hrvatske za vrijeme prve Jugoslavije u prvim godinama djelovanja susretali u kavanama i gostionicama, koje su često držali njihovi sunarodnjaci, ako ne i sami članovi društva.

Među najvećim problemima koje su osnivači društva morali riješiti bilo je osiguravanje odgovarajućeg prostora koji bi bio dostatan za sve članove i sve planirane aktivnosti. Održavanje sastanaka ili probe zбора, kao i bilo koja druga aktivnost u kojoj je sudjelovao veći broj članova društva, značili su problem. Baš se zato nailazi na podatak da su im gostioničari čiji su članovi društva bili vjerni gosti često ustupali prostore, što je bilo na obostranu korist.

Vidi se da su članovi slovenskih društava u Hrvatskoj svakako željeli sačuvati slovenski jezik od zaborava, tako da je u pravilima gotovo svih društava zabilježeno da će osnovati knjižnice i čitaonice. To je još jedna karakteristika koja je značajna za slovenska društva i u hrvatskim i u europskim mjestima u kojima su postojala. Te su knjižnice, a češće čitaonice, uglavnom bile jedina veza iseljenika s domovinom. Važna je uloga čitaonica bila i u tome što su mogle ponuditi dnevne novine, ali i časopise do kojih radništvo uglavnom nije moglo doći zbog visoke pretplate. Nažalost, zbog nedostatka podataka ne zna se koliko su društva bila uspješna u ostvarivanju tako zahtjevnih ciljeva.

Osim tih zajedničkih karakteristika postoje i neke specifične. Po njima se razlikuju društva u Zagrebu od onih koja su djelovala na prostoru cijele Hrvatske. Osnovna razlika između društava u Zagrebu i onih u drugim mjestima jest da je u drugim hrvatskim mjestima djelovalo po jedno društvo. Na to je utjecao velik broj doseljenika koji su živjeli u Zagrebu, a u drugim je mjestima broj imigranata bio manji, te je moguće zaključiti da su druga društva imala relativno malo članova.

Uz zagrebačka, i druga su društva u Hrvatskoj imala dvojako usmjerenje– u prvom redu potporno, ali se razvijalo i kulturno usmjerenje. O broju članova i aktivnosti društava mnogo nam kazuje i činjenica da je jedino društvo između dva svjetska rata koje je izdavalo svoj časopis bilo u Zagrebu. Ostala društva, čini se, nisu imala mogućnosti za takvu aktivnost.

Iz malobrojnih popisa imena članova vidi se da su neki djelovali i u drugim društvima gradova gdje su živjeli. To je bitno jer upućuje na dobru integraciju doseljenih Slovenaca. Na to da su se dobro osjećali u svojim novim sredinama te da su bili dobro prihvaćeni upućuje i činjenica da su društva često sudjelovala u različitim kulturnim događanjima u mjestima življenja, a ostvarene su i različite suradnje s drugim tamošnjim kulturnim i umjetničkim društvima. Uključenost u kulturna događanja vidi se u prvom redu prilikom obilježavanja različitih blagdana, svetkovina ili drugih važnih događaja, kada su društva bila uključena u kulturno-umjetnički program.

Društva su osim toga i osvješćivala problematično stanje Hrvata i Slovenaca koji su ostali živjeti u Julijskoj krajini, što djelomično može upućivati i na strukturu članstva. Postoji mogućnost da su članovi bili upravo politički emigranti iz Kraljevine Italije. S druge strane, na to upućuje i suradnja slovenskih društava s društvima koja su sačinjavali uglavnom članovi te političke emigracije, kao što je to bio slučaj npr. u Karlovcu ili Slavenskom Brodu.

Važno je spomenuti i da je krajem 1930-ih dolazilo do izmjena pravila većeg broja društava te da je postojala ujednačenost tih pravila, što nas dovodi do zaključka da su svi oni znali jedni za druge, ali nije ostvarena povezanost ili zajedničko okupljanje. Sva su društva u pravilima izjavljivala da su nepolitička, što je vjerojatno bilo potrebno zbog klime i općih uvjeta onoga vremena. To su u svojim pravilima imala i društva iza kojih su djelovali politički aktivisti. Najočitiiji primjer takva društva je “Akademska društvo Triglav”, koje je zbog sumnje prema naklonosti ljevici ukinuto 1941. godine.

Osim pravila uglavnom nije sačuvana druga dokumentacija tih udruga. Tako nisu sačuvani ni popisi članova koji bi mogli prikazati socijalno-društvenu strukturu društva. U Zagrebu je upravo prema članstvu i aktivnostima društva jasno koje je društvo okupljalo koju strukturu ljudi. U drugim mjestima to nije moguće utvrditi. Osim te društvene strukture članstva popisi članova mogli bi uputiti i na spolnu strukturu članstva, s čime bi bilo lakše odrediti ulogu žene u djelovanju društava.

U Zagrebu su postojala društva koja su bila namijenjena isključivo ženama i ondje je bilo prihvatljivo da su članice žene. Ta društva pokazuju osjetljivost osnivača društva prema socijalnim pitanjima. Osnovana su u prvom redu da bi se radnice u Zagrebu imale komu obratiti u slučaju nesreće ili gubitka posla. Neka druga društva npr. ne spominju ženske članove, a u pravilima društva “Vicencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike” u Zagrebu čak stoji da članovi mogu biti samo muškarci.

U društvima u drugim hrvatskim mjestima povremeno se susreće pokoje žensko ime, ali se uglavnom kaže da su to bile sestre ili žene nekih od članova društva. Žene u upravnim odborima i na osnivačkim skupštinama su rijetkost, a čini se da se u nešto većem broju počinju spominjati krajem 1930-ih.

Bez obzira na sve spomenute nedostatke važno je reći da su upravo društva pokazatelj slovenskih zajednica u kojima je djelovao veći broj pojedinaca koji su tada bili voljni osnovati svoje društvo. Pojedinci su imali potrebu djelovati, čuti svoj jezik i živjeti svoju kulturu i tomu su ta društva u prvom redu i služila. S druge strane, ta i slična društva doseljenika obogatila su hrvatsku kulturnu baštinu i u mnogim mjestima dala važan pečat formiranju gradskih sredina.

Premda je dokumentacija o društvima Slovenaca u Hrvatskoj između dva svjetska rata oskudna i necjelovita, iz nje se ipak može iščitati položaj pojedinih Slovenaca izvan domovine i, što je jako važno, ustanoviti da su upravo zahvaljujući tim društvima ti imigranti činili više ili manje organiziranu zajednicu, pa makar to bilo i na razini povremenih kulturno-zabavnih ili čisto rekreativnih priredaba na kojima se govorilo slovenski i na kojima su sudionici bili u prilici očitovati svoje nacionalno biće. Zasluga je slovenske inteligencije u Hrvatskoj toga vremena što se svijest o potrebi upotrebe slovenskoga jezika ostvarivala na praktičnoj razini upotrebe idioma u komunikacijskoj praksi, što je potrla navike o brojnim raspravama o tipu jezika u upotrebi: bilo je glavno da se razumiju. Kulturološki i prosvjetno-znanstveni sadržaji rada društava nikada nisu prešli u elitizam, a generalnu ravnotežu pružala su im društva koja su se bavila teškim socijalnim uvjetima u kojima su živjeli neki članovi slovenske zajednice, osobito žene – mlađe i one u starijoj životnoj dobi, tj. jedne bez društvenoga iskustva, a druge bez sredstava dostatnih za život.

Oskudnost dokumentacije i sve manji broj mogućih, makar i posrednih informatora doveli su do zaključka o metodologiji rada s ovom temom: mora se postaviti opći model istraživanja, odnosno izvještavanja, ali se od izvještavanja ne smije odustati kada je nalaz činjenično oskudan. Valja prezentirati i najmanju informaciju jer tek sve one zajedno daju sliku o ovdje predstavljenim slovenskim društvima. Naime, i odsudnost dokumentacije o nečemu za što se makar i posredno zna da je postojalo također je informacija, a ona za ovu temu zaključno glasi: Slovenci su u Hrvatskoj između dva svjetska rata uspjeli pronaći ravnotežu između održavanja i iskazivanja svojega nacionalnog identiteta i uključivanja u domicilnu zajednicu. Za njih se znalo da su Slovenci, ali ih to nije ometalo da osvoje i najuglednije položaje u društvenoj hijerarhiji, i to posebno u kulturi i znanosti. Brinuli su se o manje sretnim i uspješnim članovima svojih društava i ostvarili reverzibilnu i funkcionalnu interakciju sa zajednicom većinskoga naroda. Ti Slovenci mogu biti zadovoljni svojim životom i djelovanjem u Hrvatskoj toga vremena, i to sa sviješću o svom doprinosu napretku zajednice u koju su se doseljenjem uključili, odnosno što su za njih učinili njihovi prec i činom emigracije iz Slovenije i odabirom Hrvatske za novi život.

SUMMARY

SLOVENIAN SOCIETIES IN CROATIA
BETWEEN THE TWO WORLD WARS
(1918-1941)

The paper presents the establishment and work of the Slovenian Societies on the Croatian territory between the two World Wars. Previous studies have shown the activities of 15 Slovenian Societies, of which most were founded in Zagreb (12). Besides Zagreb, the Slovenian Societies were also registered in other Croatian towns: Karlovac, Osijek, Slavonski Brod and Susak (Rijeka). The Societies have two scopes of work, namely educational and cultural. According to their mode of action, it is evident that they are similar to other Slovenian Societies which were founded by Slovenian immigrants across the European countries, yet they also have some characteristics which are significant for the area of the so-called “internal diaspora”, that is the area of Croatia. In addition to the activities of these Societies and the social structure which is evident from the lists of members, one must certainly emphasize their other important role, and that is they are an essential source of research and systematic collection of data on some minority group, in this case the Slovenian Minority in Croatia.

Key words: Croatia between the two World Wars, Slovenian Societies, Zagreb, Slavonski Brod, Sušak, Osijek, Karlovac, Slovenians in Croatia